

"Қазақстан Республикасының 2006-2016 жылдарға арналған Гендерлік теңдік стратегиясын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Президенті Жарлығының жобасы туралы

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2005 жылғы 18 қазандағы N 1043 Қаулысы

Қазақстан Республикасының Үкіметі **ҚАУЛЫ ЕТЕДІ:**

"Қазақстан Республикасының 2006-2016 жылдарға арналған Гендерлік теңдік стратегиясын бекіту туралы" Қазақстан Республикасының Президенті Жарлығының жобасы Қазақстан Республикасы Президентінің қарауына енгізілсін.

Қ а з а қ с т а н Р е с п у б л и к а с ы н ы ң

Премьер-Министрі

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТІНІҢ
ЖАРЛЫҒЫ Қазақстан Республикасының 2006-2016 жылдарға арналған
Гендерлік теңдік стратегиясын бекіту туралы**

Қоғам өмірінің барлық салаларында гендерлік теңдік қағидаттарын іске асыру мақсатында **Қ А У Л Ы Е Т Е М І Н :**

1. Қоса беріліп отырған Қазақстан Республикасының 2006-2016 жылдарға арналған Гендерлік теңдік стратегиясы (бұдан әрі - Стратегия) бекітілсін.

2. Қазақстан Республикасының Үкіметі, Қазақстан Республикасының Президентіне тікелей бағынысты және есеп беретін мемлекеттік органдар, облыстардың, Астана және Алматы қалаларының әкімдері:

1) өз қызметінде Стратегияны басшылыққа алсын және оны іске асыру жөнінде қажетті шаралар қабылдасын;

2) қабылданатын мемлекеттік, салалық (секторалдық) және өңірлік бағдарламалардың (жоспарлардың) Стратегиямен келісілуін қамтамасыз етсін.

3. Қазақстан Республикасының Президентіне тікелей бағынысты және есеп беретін мемлекеттік органдар, орталық және жергілікті атқарушы органдар жыл сайын 20 қаңтарға Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Отбасы және әйелдер істері жөніндегі ұлттық комиссияға Стратегияның орындалу барысы туралы ақпарат ұсынысын.

4. Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Отбасы және әйелдер істері жөніндегі ұлттық комиссия жыл сайын 5 ақпанға Қазақстан Республикасының Үкіметін Стратегияның іске асырылу барысы туралы хабардар етсін.

5. Қазақстан Республикасының Үкіметі:

1) жыл сайын 20 ақпанға Мемлекет басшысын Стратегияның іске асырылу барысы

туралы хабардар етсін, сондай-ақ қажеттілігіне қарай Мемлекет басшысына Қазақстан Республикасының 2006-2016 жылдарға арналған Гендерлік теңдік стратегиясына өзгерістер мен толықтырулар туралы ұсыныстар енгізсін;

2) осы Жарлықтан туындайтын өзге шараларды қабылдасын.

6. Осы Жарлықтың орындалуын бақылау Қазақстан Республикасы Президентінің Әкімшілігіне жүктелсін.

7. Осы Жарлық қол қойылған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі.

Қазақстан Республикасының

Президенті

Қазақстан

Республикасы

Президентінің

2005

жылғы

"__"

N

--

Жарлығымен

бекітілген

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ 2006-2016 ЖЫЛДАРҒА АРНАЛҒАН ГЕНДЕРЛІК ТЕҢДІК СТРАТЕГИЯСЫ

Астана қаласы, 2005 ж.

МАЗМҰНЫ

Кіріспе

1-бөлім. Ерлер мен әйелдердің құқықтары мен мүмкіндіктерінің теңдігі - саналы қажеттілік

2-бөлім. Қоғамдық-саяси өмірдегі гендерлік теңдікке қол жеткізу

3-бөлім. Экономикадағы гендерлік теңдікке қол жеткізу

4-бөлім. Гендерлік білім беру. Құқықтық және гендерлік ағарту

5-бөлім. Ерлер мен әйелдердің ұрпақ әкелетін денсаулығын нығайту

6-бөлім. Қоғамдағы жыныс нышанына негізделген зорлық-зомбылықтың алдын алу

7-бөлім. Отбасындағы гендерлік теңдікке қол жеткізу. Отбасын нығайту және отбасындағы тәрбиенің рөлін күшейту

8-бөлім. Гендерлік жағынан сезімтал қоғамдық сананы дамыту

9-бөлім. Стратегияны іске асырудан күтілетін нәтижелер

Негізгі ұғымдар

КІРІСПЕ

Қазақстан дүниежүзілік қоғамдастыққа бірігуді өзінің сыртқы саясат саласындағы басымдығы ретінде айқындады.

Әлем елдерінің көпшілігі қол қойған Біріккен Ұлттар Ұйымының мыңжылдық декларациясында (2000 ж.) ерлер мен әйелдердің теңдігін көтермелеу, әйелдердің құқықтары мен мүмкіндіктерін кеңейту үшінші мыңжылдықтағы адамзат дамуының негізгі мақсаттарының бірі ретінде айқындалған.

Қазіргі кезде бүкіл дүние жүзінде тарихи қалыптасқан еркектердің әйелдерден басым болу жағдайы өзгерістерге ұшырауда. Өнеркәсібі дамыған және әлеуметтік салаға бағдар алған елдерде әйелдер өздерінің құқықтары мен мүмкіндіктерінің еркектермен тең болуына іс жүзінде қол жеткізді.

Тәуелсіздік жылдары ішінде Қазақстан да еркектер мен әйелдердің құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау саласында белгілі бір дәрежеде ілгеріледі.

1998 жылы Қазақстан БҰҰ-ның Әйелдерге қатысты кемсітудің барлық нысандарын жою туралы конвенциясына қосылды. Сондай-ақ БҰҰ-ның " Әйелдердің саяси құқықтары туралы " және " Ерге шыққан әйелдің азаматтығы туралы " конвенциялары да бекітілді. Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пакт пен Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы пактіге және басқаларына қол қойылды. Қазақстан адам құқықтары туралы барлығы 60-тан астам халықаралық шарттарға қосылды.

Үкіметтің 2003 жылғы 27 қарашадағы N 1190 қаулысымен Қазақстан Республикасындағы гендерлік саясат мақұлданды. Ол біздің еліміздегі гендерлік саясаттың негізгі бағыттарын айқындады, олар - еркектер мен әйелдердің билік құрылымдарына теңгерімді қатысуына қол жеткізу, әйелдердің экономикалық тәуелсіздігі, өз бизнесін дамытуы мен мансап жолында ілгерілеуі үшін тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ету, отбасындағы құқықтар мен міндеттердің тең жүзеге асырылуы үшін жағдайлар жасау, жыныс нышаны бойынша зорлық-зомбылықтан азат болу.

2004 жылғы қыркүйек айында Астана қаласында өткізілген Қазақстан әйелдерінің IV Форумында ел Президенті Үкіметке және Отбасы мен әйелдер істері жөніндегі ұлттық комиссияға аталған Тұжырымдаманың негізінде Қазақстан Республикасының гендерлік теңдік стратегиясын әзірлеп, онда экономикалық, әлеуметтік және саяси салаларды қоса алғанда, қызметтің негізгі бағыттарын анық белгілеуді, әйелдерге тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етуге арналған шаралар жүйесін мерзімдері бойынша айқындауды тапсырды.

Стратегия мемлекеттің гендерлік саясатын іске асыруға бағытталған негіз қалаушы құжат, оны іске асырудың және мемлекет пен азаматтық қоғам тарапынан мониторингін жүзеге асырудың құралы, демократияның қалыптасуының маңызды сатысы болып табылады. Осыған байланысты Стратегияның әр бөліміне БҰҰ Әйелдер Қорының Өңірлік офисімен (ЮНИФЕМ) бірлесіп әзірленген, саясатта, экономикада,

білім беруде, отбасында, денсаулық сақтау және әйелдер мен балаларға қатысты зорлық-зомбылықты болдырмау мәселелерінде гендерлік теңдікке қол жеткізу бойынша көрсеткіштер енгізілген.

Гендерлік теңдік стратегиясы 2006 жылдан 2016 жылға дейінгі кезеңде еркектер мен әйелдердің құқықтары мен мүмкіндіктерінің теңдігіне қол жеткізу жөніндегі міндеттердің шешілуін көздейді, 9 бөлімнен тұрады.

Қазақстан Республикасының Гендерлік теңдік стратегиясын іске асыру әйелдер мен ерлердің өздерінің өмір сүру құқықтарын жыныс нышаны бойынша кемсітусіз іске асыру үшін жағдай жасауға ықпал ететін болады.

1-БӨЛІМ. ЕРЛЕР МЕН ӘЙЕЛДЕРДІҢ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН МҮМКІНДІКТЕРІНІҢ ТЕҢДІГІ - САНАЛЫ ҚАЖЕТТІЛІК

МАҚСАТЫ

Қазақстан Республикасының Конституциясы мен Қазақстан қосылған халықаралық актілерде жарияланған, ерлер мен әйелдердің тең құқықтары мен тең мүмкіндіктерін іске асыру үшін жағдай жасау, сондай-ақ олардың қоғам өмірінің барлық салаларына тең жағдайда қатысуы.

ЖАҒДАЙДЫ ТАЛДАУ

2005 жылдың басына қарай республикадағы халықтың жалпы саны 15074,8 мың адамды құрады, соның ішінде әйелдер - 7817,9 мың адам (51,9 %), еркектер - 7256,9 мың адам (48,1 %). 1000 еркекке орта есеппен 1077 әйелден келеді.

Туылғаннан 24 жасқа дейінгі аралықта халықтың гендерлік құрамы еркектердің сан жағынан артық екенін көрсетеді, себебі, ұл балалар қыз балаларға қарағанда көбірек туады. 25 жастан бастап еркектердің үлесі 50 %-дан кеми түседі, ал содан кейін, жас үлкейген сайын бара-бара азая береді.

Қазақстанда адамның күтілетін орташа өмір жасы 66,18 жылды, соның ішінде еркектердікі - 60,62 жасты, әйелдердікі - 72,0 жасты құрайды. Әйелдер еркектерден 11,3 жас артық өмір сүреді.

Әлеуметтік рөлдерді бөлудегі қалыптасқан таптауырындыққа байланысты нақты өмірде әйелдердің құқықтары мен мүмкіндіктері еркектерге қарағанда азырақ болады.

Қазіргі уақытта тек төрт әйел ғана министр, 8 әйел - министрдің орынбасары, 3 әйел - комитет төрайымы, 5 әйел - облыс әкімдерінің орынбасарлары болып тағайындалған. Аудан әкімдері орынбасарларының арасында әйелдер 17 %-ды, ауылдық және кенттік округтер әкімдерінің арасында - 11 %-ды, олардың орынбасарларының арасында - 18 %-ды құрайды. Облыстар мен аудандар әкімдерінің қатарында әйелдер жоқ.

Саяси мемлекеттік қызметшілер арасындағы әйелдердің санының 2000 жылғы 9,5 % -дан 2004 жылғы 10,3 %-ға дейін біршама артуы байқалады. Бұл орайда биліктегі әйелдердің саны лауазымдық сатының жоғарылығына қарай төмендей береді.

Әйелдердің Парламентте өкілдік етуі 1999 жылғы 11,2%-дан 2004 жылғы 9,5%-ға дейін төмендеген. Мәслихаттардың депутаттығына ұсынылған кандидат әйелдердің саны 1999 жылмен салыстырғанда 16 %-ға артып, 2004 жылы 1619 адамды құрай тұрса да, жергілікті өкілдік органдардағы әйелдердің саны 1999 жылғы 19,2 %-дан 2004 жылғы 17,1 %-ға дейін төмендеген.

Әйелдер еңбек нарығында азырақ сұранысқа ие. 2004 жылы еңбекпен қамту қызметтеріне жұмысқа орналасу мәселелері бойынша келгендердің ішінен тек әрбір алтыншы әйелге ғана жұмыс берілген. Жоғары және орта арнайы білімі бар - 45 жастағы және одан үлкен әйелдердің жұмысқа орналасу мүмкіндігі мүлде аз.

Қазіргі кезде жалданып жұмыс істейтін адамдардың жартысына жуығын әйелдер құрайды. Бірақ олардың еңбекақысы еркектердің еңбекақысының тек 61 %-ын ғана құрайды. Мұның себебі, әдетте әйелдер денсаулық сақтау мен білім беру ісі сияқты дәстүрлі "әйелдік" салаларда еңбекақысы азырақ қызметтерде жұмыс істейді.

Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық пен оларды нәпсі үшін пайдалану фактілері әлі жойылған жоқ, әлі жойылмаған.

Гендерлік аспектілер шешімдер қабылдау және мемлекеттік саясатты қалыптастыру процессінде жеткілікті ескерілмейді.

Ерлер мен әйелдердің мүмкіндіктерінің теңгерімділігін қамтамасыз ету үшін Мемлекет басшысының Жарлығымен 1998 жылы Қазақстан Республикасының Президенті жанынан Отбасы және әйелдер істері жөніндегі ұлттық комиссия құрылды. Үкіметтің 1999 жылғы 19 шілдедегі N 999 қаулысымен Қазақстан Республикасында әйелдердің жағдайын жақсарту жөніндегі ұлттық іс-қимылдар жоспары бекітілді, оның бүгінгі күні 85 %-ы орындалып үлгерді.

Әлеуметтік мәні бар проблемаларды шешуге отбасының, әйелдер мен балалардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау саласында жұмыс істейтін 300-ге жуық үкіметтік емес ұйымдар мен қоғамдық бірлестіктер белсене қатысады, олардың қатарында 150 әйелдер ұйымы бар.

Тең құқықтар мен тең мүмкіндіктерге қол жеткізу мақсатында Мемлекет басшысы мынадай міндеттер қойды:

Қазақстан Республикасының 2006-2016 жылдарға арналған Гендерлік теңдік стратегиясын әзірлеу;

шешімдер қабылдау деңгейінде мүмкіндігінше әйелдердің көп болуына ұмтылу; заңнаманы жетілдіру және гендерлік теңдікті қамтамасыз ету институттарын қалыптастыру, "Ерлер мен әйелдердің тең құқықтары мен тең мүмкіндіктері туралы" Қазақстан Республикасы Заңының қабылдануын жеделдету, әйелдерді қорғаудың құқықтық тетіктерін қамтамасыз ету жөніндегі жұмысты жалғастыру;

әйелдердің экономикалық өмірге белсенді араласуы үшін жағдайлар жасау; әйелдер үшін экономикалық жеңілдіктер мен артықшылықтар жасау, ана мен баланың денсаулығын жақсарту жөнінде шаралар қабылдау, әйелдердің құқықтық және әлеуметтік кепілдіктерінің елеулі түрде артуын қамтамасыз ету; адамгершілік құндылықтарды жаңғырту, отбасы мен некенің жағымды бейнесін әспеттеу.

Күшті жақтары

Қазақстан адам құқықтары бойынша 60-тан астам халықаралық шарттың қатысушысы болып табылады. Олардың қатарында Әйелдерге қатысты кемсітудің барлық нысандарын жою туралы конвенция (бұдан әрі - СИДО) бар.

СИДО-ны орындау бойынша Қазақстанның есебіне БҰҰ-ның Әйелдерге қатысты кемсітуді жою жөніндегі комитеті берген жоғары баға.

Әйелдердің азаматтық белсенділігінің артуы, әйелдердің үкіметтік емес ұйымдары с а н ы н ы ң ұ л ғ а ю ы .

Әйелдер арасындағы кәсіпкерлікті дамытуға арналған кредиттік желіні Қазақстан Республикасы Үкіметінің қолдауы.

Әйелдердің мүдделерін мемлекеттік саясатқа енгізуге ниеттілік.

Қазақстан Республикасының Президенті жанынан Отбасы және әйелдер істері жөніндегі ұлттық комиссияның құрылуы, Қазақстан Республикасында әйелдердің жағдайын жақсарту жөніндегі ұлттық іс-қимылдар жоспарының және Қазақстан Республикасындағы гендерлік саясат тұжырымдамасының қабылдануы.

Қазақстан Республикасының Парламентінде "Отбасы" депутаттық тобының құрылуы .

Адам құқықтары жөніндегі ұлттық орталықта әйелдер мен балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі сектордың құрылуы.

Гендерлік теңдік мәселелері бойынша халықаралық ұйымдармен ынтымақтасу.

Ұлттық заңнаманың гендерлік сараптамасы басталды.

"Ерлер мен әйелдердің тең құқықтары мен тең мүмкіндіктері туралы", "Тұрмыстағы зорлық-зомбылық туралы" Қазақстан Республикасының заңдарының жобалары және Қазақстан Республикасының 2006-2016 жылдарға арналған Гендерлік теңдік стратегиясы әзірленді.

Осал жақтары

Гендерлік теңдіктің қажеттілігін қоғамның жеткілікті түсінбеуі. Әйелдің қоғамдағы рөлі мен орны туралы орнықты дәстүрлі таптаурынның болуы.

Мемлекеттік органдардың гендерлік теңдік саясатын нашар іске асыруы. Заңнамалық базаның жетілмегендігі, гендерлік бағдар алған заңнаманың жоқтығы,

еркектер мен әйелдердің қағаз жүзіндегі теңдігі. Ерлер мен әйелдердің іс жүзіндегі тең құқықтылығына қол жеткізудің тиімді тетіктерінің жетіспеуі.

Мемлекеттік мекемелер мен ерлердің және әйелдердің құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау мәселелерімен айналысатын үкіметтік емес ұйымдардың өзара жеткілікті іс-қимыл жасамауы.

Мемлекеттік органдарда шешімдер қабылдау деңгейінде және экономиканың түрлі салаларындағы еңбекақысы жоғары жұмыстарда әйелдерден өкілдік етілуі нашар.

Гендерлік саясатты іске асыруды мемлекеттік мониторингілеу жүйесінің, сондай-ақ гендерлік талдаудың және гендерлік көрсеткіштердің жоқтығы.

Статистикалық ақпарат көлемі мен оның пайдаланылуының жеткіліксіздігі.

Мүмкіндіктер

БҰҰ-ға мүше мемлекеттер өз елдеріндегі гендерлік теңсіздікті жеңу бойынша міндеттемелер алды.

Ел басшылығы шынайы гендерлік теңдікке қол жеткізуге белсенді түрде қатысуда.

Экономиканың барған сайын өсе түсуі және халықтың әл-ауқатының көтерілуі ерлер мен әйелдердің өз құқықтарын іске асырудағы мүмкіндіктерін арттырады.

Түрлі елдердің гендерлік проблемаларды шешу жөніндегі тәжірибесін зерделеу үшін жағдайлар жасалуда.

Үкіметтік емес ұйымдар өздерінің гендерлік теңдік проблемаларын шешу мәселелері жөніндегі қызметін жандандыруда.

Гендерлік мәселелермен айналысатын ұлттық, өңірлік және халықаралық ұйымдармен байланыстар орнатылуда.

Қатерлер

Шешімдер қабылдау деңгейіндегі әйелдердің сөзсіз азшылығы өздерінің әділетті әлеуметтік қоғам құруға қатысу мүмкіндіктерін азайтады.

Жұмысқа қабылдау, мансап сатысымен көтерілу, біліктілікті арттыру, кадрларды қысқарту және т.б. кезінде әйелдерді кемсіту.

Халықтың елеулі бөлігінің құқықтық сауатсыздығы және құқықтық нигилизмі.

Білімнің жоғары деңгейі жұмыс істейтін маман әйелдерге лауазымдық өсу перспективаларына кепілдік бермейді.

Халықта гендерлік білім мен танымының жеткіліксіздігі, бұл әйелдер мен ерлердің құқықтары мен заңды мүдделерін іске асыру мүмкіндігін азайтады.

Жұмыссыздар мен кедейлер арасында әйелдердің басым болуы.

БҰҰ-ның Әйелдерге қатысты кемсітудің барлық нысандарын жою туралы конвенциясының соттарда қолданылу тетіктерінің болмауы олардың құқықтарын қорғауды қиындатады.

СТРАТЕГИЯЛЫҚ МІНДЕТТЕР

Мемлекеттік органдар мен бүкіл қазақстандық қоғамның әлеуметтік жағынан әділетті гендерлік саясатты іске асыру жөніндегі күш-жігерін біріктіру. Бұл мақсаттарда мыналар қажет:

азаматтардың өз қабілеттерін іске асыруы, өмірден өз орнын табуы, сондай-ақ саясатты, әлеуметтік-еңбектік және отбасылық қарым-қатынастарды қоса алғанда, өмірдің барлық салаларында жыныстар теңдігін қамтамасыз ету үшін қоғамның құқықтық деңгейі мен саяси мәдениетін көтеру;

саясатты әзірлеудің және шешімдер қабылдаудың барлық деңгейлерінде гендерлік сезімталдықтың артуына қол жеткізу;

өмірдің барлық салаларында ерлер мен әйелдердің тең серіктестігі қағидатының (қарым-қатынастардағы сайма-сайлық, тең бағалылық және бір біріне төзімділік) сақталуын қамтамасыз ету;

қызметтің қандай бір саласында мүдделері азырақ білдірілетін жыныстың өкілдері үшін уақытша қосымша артықшылықтар беру;

ұлттық заңнаманы, республикалық және жергілікті бюджеттерді және мемлекеттік әлеуметтік-экономикалық бағдарламаларды әзірлеу, іске асыру және орындалуын бақылау ісіне гендерлік әдістерді ендіру.

Ерлер мен әйелдердің құқықтарын қорғаудың құқықтық тетіктерін іске асыру мақсатында заңнаманың жетілдірілуін және гендерлік теңдік институттарының қалыптастырылуын қамтамасыз ету.

Гендерлік көрсеткіштерді және гендерлік статистиканы ендіру, нормативтік құқықтық актілердің, мемлекеттік жоспарлар мен бағдарламалардың, оқулықтар мен оқу құралдарының міндетті гендерлік сараптамасын өткізу.

ІС-ҚИМЫЛДАР СТРАТЕГИЯСЫ

Мемлекеттік органдарға мемлекеттік гендерлік саясаттың іске асырылуын бақылауды күшейту қажет:

барлық мемлекеттік құрылымдарда мемлекеттік гендерлік саясатты қалыптастыру мен іске асыруға жауапты тұлғалар тобын айқындау;

шешімдер қабылдау деңгейінде гендерлік теңгерімді сақтау;

шешімдер қабылдау және мемлекеттік саясатты қалыптастыру процесінде гендерлік аспектілерді ескеру;

мемлекеттік қызметшілерді әлеуметтік-экономикалық даму бағдарламаларын әзірлеу, іске асыру және бағалау кезінде гендерлік ерекшеліктерді есепке алу жөніндегі жұмыс тәсілдеріне үйрету;

орталық және жергілікті атқарушы органдардың қызметіне гендерлік

қ ұ р а у ы ш т а р д ы

е н г і з у ;

облыстардың және Астана, Алматы қалалары әкімдерінің жанындағы отбасы және әйелдер істері жөніндегі комиссиялардың отбасы және әйелдер мәселелерімен айналысатын хатшылары қызметін енгізу.

Ерлер мен әйелдердің құқықтары мен заңды мүдделерін қорғаудың құқықтық тетіктерін қамтамасыз ету мақсатында "Ерлер мен әйелдердің тең құқықтары мен тең мүмкіндіктері туралы" және "Тұрмыстағы зорлық-зомбылық туралы" Қазақстан Республикасы заңдарының қабылдануын жеделдету.

Гендерлік ерекшеліктерге немқұрайлы қараумен байланысты әлеуметтік тәуекелдер мен ықтимал залалды азайту мақсатында барлық қолданыстағы және әзірленетін нормативтік құқықтық актілерге міндетті түрде гендерлік сараптама жасау туралы норманы енгізу. Осы мақсаттарда соның ішінде республикалық және жергілікті бюджеттерді қалыптастыру кезінде, сондай-ақ орталық және жергілікті атқарушы органдардың осы Стратегияны іске асыру жөніндегі қызметін бағалау кезінде қосымша гендерлік көрсеткіштерді қолдану мүмкіндігін қарау. Гендерлік статистиканы жетілдіру жөнінде шаралар қабылдау.

2-БӨЛІМ. ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ӨМІРДЕ ГЕНДЕРЛІК ТЕНДІККЕ ҚОЛ ЖЕТКІЗУ

МАҚСАТЫ

Атқарушы және өкілдік билік органдарында, шешімдер қабылдау деңгейіндегі басқару процестерінде ерлер мен әйелдердің тең (паритетті) өкілдік етуіне қол жеткізу.

ЖАҒДАЙДЫ ТАЛДАУ

Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес (33-бап) "Қазақстан Республикасының азаматтарының мемлекет ісін басқаруға қатысуға құқығы бар".

2005 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша мемлекеттік қызметте 49713 әйел жұмыс істейді, немесе мемлекеттік қызметшілердің жалпы санының 57,4 %-ы. 2000 жылы олардың саны азырақ болды, 54 %.

Саяси мемлекеттік қызметшілер арасындағы әйелдердің үлесі 11 %-ды құрайды (2000 жылы - 8,8 %), олардың ішінде орталық аппараттарда - 9,7 % (2000 жылы - 9,5 %).

Әкімшілік мемлекеттік қызметшілер арасындағы әйелдердің үлесі 59,2 %-ға дейін көбейді (2000 жылы - 56,2 %), олардың ішінде орталық аппараттарда - 60,1 %-ға дейін (2000 жылы - 55,2 %). Өңірлерде де жағдай осындай.

Қазақстан Республикасы Президентінің "Мемлекеттік қызметтің кадр резерві

туралы" Жарлығына сәйкес өңірлерде шешімдер қабылдау деңгейіне жоғарылату үшін әйел кадрлардың резерві құрылған. Алайда резервтен әйелдерді жоғарылату іс жүзінде ж ү з е г е а с ы р ы л м а й д ы .

2003 жылы өткен мәслихаттарға сайлау барысында әйелдердің қоғамдық-саяси белсенділігінің артуы байқалды. Депутаттыққа кандидаттар болып 1484 әйел, немесе тіркелгендердің жалпы санының 20 %-ға жуығы тіркелді. Олардың ішінде күрделі бәсекелестік күресте 568 әйел, немесе сайланған депутаттардың жалпы санының 17,1 % - ы ж е ң і м п а з б о л д ы .

Әйелдерді саяси тұрғыда одан әрі жоғарылату үшін Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Отбасы және әйелдер істері жөніндегі ұлттық комиссия халықаралық және үкіметтік емес ұйымдармен бірлесіп, елдің барлық өңірлерінде 1200 -ден астам конференциялар, тренингтер және семинарлар өткізді.

Күшті жақтары

Әйелдердің білім деңгейінің жоғарырақ болуы.

Әйелдердің саясатқа қатысуы еркектермен лайықты бәсекелестікті білдіреді және елдегі істердің жағдайының жақсаруына ықпал етеді.

Басқарушылық құрылымдарға әйелдердің қатысуы едәуір икемдірек, үнемі өзгеріп отыратын жағдайларға бағдар алған басқару нысандарын дамытады.

Әйелдер әлдеқайда тындырымды, ұқыпты, тіл табысқыш, адамдарға үлкен ынтымақпен қарауға және қамқорлық жасауға бейім.

Әйелдердің азаматтық белсенділігінің артуы, әйелдердің үкіметтік емес ұйымдарының қызметінің жандануы.

Осал жақтары

Әйелдердің қоғамдағы рөлі туралы қоғамда сақталып отырған таптауырындар, жыныстар теңдігі мәселелеріне патриархаттық тұрғыдан келу.

Әйелдерді жоғарылатудың тиімді тетіктерінің жетіспеуі.

Әйелдердің және олардың ұйымдарының бастамаларын мемлекеттік органдар тарапынан қолдаудың жеткіліксіздігі.

Саяси партияларда әйелдерді билікке жоғарылату стратегиялары мен бағдарламаларының болмауы.

Әйелдердің үкіметтік емес қоғамдық ұйымдарының толымсыз қызметі, әйелдер ұйымдарының әйелдердің мүдделерін қорғауға бағытталған күш-әрекетінің бытыраңқылығы.

Әйелдерде саяси тәжірибенің жетімсіздігі.

Мүмкіндіктер

Қазақстан Республикасының Президенті мен Үкіметінің әйелдердің және әйелдер ұйымдарының қоғамдық-саяси өмірге араласуын жандандыруға бағытталған күш - жігеріне қолдау көрсетуі.

БҰҰ-ның Әйелдерге қатысты кемсітудің барлық нысандарын жою туралы конвенциясына сәйкес, әйелдердің атқарушы және өкілдік билікке неғұрлым кеңірек қатысуын қамтамасыз етуге арналған уақытша шара ретінде әйелдер үшін квоталар енгізу мүмкіндігі.

Ерлер мен әйелдер үшін тең мүмкіндіктерге қол жеткізу, әйелдердің қоғамдағы рөлін арттыру процесіне халықаралық ұйымдардың қолдау көрсетуі.

Дамыған елдердің әйелдерді саяси тұрғыдан жоғарылату мәселелері жөніндегі тәжірибенің зерделеу мүмкіндігі.

Қатерлер

Ерлер мен әйелдердің қағаз жүзіндегі теңдігі демократияға және қоғамның одан әрі дамуына ықпал етпейді.

Шешімдер қабылдау деңгейіндегі әйелдер санының шамалы ғана болуы олардың елде реформалар жүргізудегі рөлін төмендетеді.

Әйелдерді саяси жағынан ілгерілетуге ықпал етпейтін қоғамдық таптаурындар мен ақылға сыймайтын ескі нанымдар.

Ерлер мен әйелдердің құқықтары мен заңды мүдделерінің жеткіліксіз қорғалуы шынайы гендерлік теңдікке қол жеткізу үшін қатер тудырады.

Отбасы, әйелдер мен балаларға қатысты заңнамалық актілердің және халықаралық шарттардың мемлекеттік органдар тарапынан да, қоғамдық ұйымдар тарапынан да лайықты деңгейде орындалмауы қоғам өмірінің барлық салаларында әйелдердің және үкіметтік емес әйелдер ұйымдарының өз құқықтарын іске асыруындағы белсенділігін төмендетуі мүмкін.

СТРАТЕГИЯЛЫҚ МІНДЕТТЕР

Әйелдердің мүмкіндіктерін кеңейту және жағдайын жақсарту, олардың қоғамдық-саяси өмірге теңдік негізінде жан-жақты қатысуы.

Шешімдер қабылдау деңгейінде әйелдердің өкілдігін арттыруға арналған пәрменді тетіктер мен уақытша шараларды енгізу.

Кадр мәселелерін шешу кезінде, әсіресе шешімдер қабылдау деңгейінде басқару органдарындағы гендерлік теңдікті қамтамасыз ету.

Әйелдердің саяси әлеуетін және олардың әлеуметтік мәселелерді шешудегі саяси белсенділігін арттыру жөнінде шаралар қабылдау.

Көшбасшы әйелдерді көшбасшылар мектептері арқылы және оларды оқытудың басқа да тетіктері арқылы даярлау мен жоғарылату практикасын жалғастыру.

ІС-ҚИМЫЛДАР СТРАТЕГИЯСЫ

Әйелдердің жағдайын жақсарту бойынша іс-қимылдардың Пекиндік платформасының (1995 ж.) талаптарына сәйкес әйелдердің шешімдер қабылдау деңгейінде 30% өкілдігі болуына қол жеткізу. Бұл мақсатта:

бекітілген кадрлық резервтен әйелдерді түрлі лауазымдарға жоғарылату; мемлекеттік қызметшілердің лауазымдық нұсқаулықтарына кәсіби міндеттерді орындау кезінде гендерлік кемсітушілікке жол берілмеу туралы ережені енгізу; басшы орындардағы ерлер мен әйелдердің арақатынасын теңестіру үшін уақытша шаралар қабылдау (квоталау) мүмкіндігін қарастыру.

Халықаралық ұйымдардың жәрдем көрсетуі арқылы саясаткер әйелдерді оқыту мен даярлау практикасын (әйелдер көшбасшылығы орталықтары, мектептері) жалғастыру.

Мемлекеттік органдардың отбасының, әйелдердің, балалардың және ерлердің осал топтарының құқықтары мен мүдделерін қорғау саласында жұмыс істейтін қоғамдық бірлестіктермен және ҮЕҰ-мен ынтымақтастығын дамыту.

Республикалық, сондай-ақ жергілікті деңгейлерде де басшылық қызметтерге және сайланушы органдарға әйелдер мен ерлерді ұсынған кезде партиялық тізімдердің гендерлік теңгерімді ескере және сақтай отырып қалыптастырылуына ұмтылу. Партиялардың ерлерден тұратын басшылығымен, сондай-ақ саяси қызметпен айналысқысы келетін әйелдермен де семинарлар мен тренингтер ұйымдастыру жолымен ағартушылық жұмыс жүргізу.

Көрсеткіштер:

1. "Ерлер мен әйелдердің тең құқықтары мен тең мүмкіндіктері туралы" Қазақстан Республикасы заңының болуы.
2. Шешімдер қабылдау деңгейінде басшылық қызметтердегі әйелдердің саны;
3. Парламенттегі әйелдердің үлесі;
4. Саясаттағы/саяси партиялардағы әйелдердің үлесі;
5. Әйелдерді мемлекеттік мекемелерге жоғарлату жөніндегі тетіктердің болуы.

3-БӨЛІМ. ЭКОНОМИКАДА ГЕНДЕРЛІК ТЕНДІККЕ ҚОЛ ЖЕТКІЗУ

МАҚСАТЫ

Экономикалық салада гендерлік теңдікке қол жеткізу, әйелдер арасындағы кәсіпкерлікті одан әрі дамыту, әйелдердің еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттыру.

ЖАҒДАЙДЫ ТАЛДАУ

Ішкі тұрақтылықтың, Индустриялық-инновациялық даму стратегиясын, ауылды қайта өркендету, шағын бизнесті дамыту және кедейлікті азайту мемлекеттік бағдарламаларының іске асырылуы арқасында Қазақстанда жұмыссыздықты азайту және ерлер мен әйелдердің жұмыспен қамтылуын қамтамасыз ету үшін үлкен мүмкіндіктер жасалуда.

Шын мәнінде жұмыс істейтін нарықтық экономика құрылды. Жан басына шаққандағы жалпы ішкі өнім 4 есе дерлік өсті және қазіргі 2700 долларды құрайды. 2008 жылға қарай бұл көрсеткішті екі еселендіру болжанып отыр. Халықтың банкілердегі салымдары шамамен республикалық бюджеттің 40 %-ына жуық жетті. Дүниежүзілік банкінің сыныптамасы бойынша Қазақстан бүгін орташа табыс деңгейі бар елдер тобына кіреді.

Қазіргі кезде Қазақстанның экономикасында 3,7 млн. әйел жұмыс істейді, бұл жұмыс істейтіндердің жалпы санының 49 %-ын құрайды.

Қазақстан Республикасындағы кедейлікті азайту жөніндегі 2003-2005 жылдарға арналған бағдарлама 2005 жылдың соңына 2003 жылдың бас кезімен салыстырғанда, ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен адамдардың үлесін 17,4 %-ға, кедейлік шегінен төмен өмір сүретіндердің үлесін 48,8 %-ға, жұмыссыздық деңгейін 9,3 %-дан 8,1 %-ға дейін кемітуге мүмкіндік береді.

"Микрокредиттік ұйымдар туралы" Қазақстан Республикасының заңы қабылданды, ол осы ұйымдардың құқықтық жағдайын реттейді және құрылу тәртібін оңайлатады. Өткен 7 жыл ішінде Ең аз қамтамасыз етілген азаматтарға микрокредит беру бағдарламасы бойынша 12 млрд. теңгеден астам сомаға 125 мыңға жуық микрокредит берілді.

2004 жылы жұмыспен қамту мәселелері жөніндегі уәкілетті органдарға жұмысқа орналастыруға жәрдемдесу туралы өтінішпен 282 мың жұмыссыз жүгінген, оның 142,8 мыңы - әйелдер (51 %). Соңғыларының ішінде ауылдық жерлерде тұратыны - 43,5 мың адам (30 %). Жұмысқа орналастырылғаны - 74,5 мың әйел (52 %), оның ішінде ауылдық жерлерде тұратыны - 21,6 мың (50 %). 79,9 мың жұмыссыз әйел (жалпы санының 59,5 %-ы) қоғамдық жұмыстарға қатыстырылды.

Қазіргі кезде әйелдер тіркелмейтін секторда тезірек жұмыс таба алады. Саудада немесе "өзін өзі жұмыспен қамтыған халық" деп аталатындардың қатарында негізінен әйелдер басым, олар үшін бұл табыс табудың және бүкіл отбасы үшін күн көрудің бірден бір көзі. Өзін өзі жұмыспен қамтыған әйелдердің үлесі әсіресе аграрлық

секторда жоғары, онда бұл 60 %-ға жетеді.

Ерлер мен әйелдер арасында салалық және кәсіптік жағынан саралану еңбекке ақы төлеу деңгейіндегі айырмашылыққа айтарлықтай ықпал етеді. Саладағы еңбекақының жоғары деңгейі онда ерлердің жұмыспен қамтылуының артуына және тиісінше әйелдердің еңбекақысы төмен қызмет салаларына ығыстырылуына әкеледі.

Әйелдердің орташа айлық жалақысы 2004 жылы 21 мың теңгені (160 АҚШ долл.) құрады. Әйелдер мен ерлердің орташа еңбекақысының арақатынасының төмендегені байқалады. Егер 1999 жылы әйелдердің орташа жалақысы ерлер жалақысының 67,6 %-ын құраса, ал 2004 жылы - 61,7 %-ын құрады. Бұл үрдіс тіпті экономиканың дәстүрлі "әйелдік" болып саналатын салаларында да (денсаулық сақтау, білім беру, әлеуметтік қызметтер көрсету саласы, мәдениет) сақталып отыр.

2004 жылы зиянды және басқа да қолайсыз еңбек жағдайларында жұмыс істейтін қызметкерлердің саны 1340,4 мың адамды құрады, соның ішінде әйелдер - 528,6 мың адам (39,8 %).

Шағын кәсіпорындарда жалданып жұмыс істейтін қызметкерлердің ішінде әйелдердің үлес салмағы 34 %-ды, әйелдер басқаратын фермерлік қожалықтардың үлесі 10 %-ды құрайды.

Табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен аз халықтың саны 19,8 %-ды құрайды.

Күшті жақтары

Мәнділігі жағынан елдің экономикалық дамуына құйылатын инвестициялардан кем түспейтін адами капиталға инвестицияларды мақсатты түрде көбейту перспективадағы экономикалық жаңартудың аса маңызды алғышарты әрі гендерлік теңдік қағидаты негізінде жүзеге асырылатын ұзақ мерзімді стратегиялық жоспарлаудың қажетті шарты болып табылады.

Ел басшылығының әйелдерге қатысты кемсітудің кез келген нысандарын болдырмау қажеттілігін түсінуі.

Негізінен әйелдер жұмыс істейтін салаларға Қазақстан Республикасы Үкіметінің қолдау көрсете бастауы.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің кәсіпкер әйелдерге арналған кредиттік желіні қолдауы.

Әйелдердің экономикадағы белсенділігінің артуы.

Әйелдерді экономикалық жағынан ілгерілетумен айналысатын әйелдердің үкіметтік емес ұйымдарын дамыту.

Осал жақтары

Ерлер мен әйелдердің арасындағы ресурстарды бөлудегі біркелкіліктің болмауы. Әйелдер бірқатар әлеуметтік, мәдени ерекшеліктер мен дәстүрлерге байланысты

ерлерге қарағанда қиынырақ жағдайға тап болды.

Әйелдердің кредит алуы қиын, себебі олардың көпшілігінің кепілге салатын мүлкі жоқ.

Ерлермен салыстырғанда әйелдердің арасындағы жұмыссыздықтың деңгейі әлдеқайда жоғары болуы және жұмысқа қабылдау және жұмыстан босату кезіндегі астыртын кемсітушілік.

Ерлермен салыстырғанда әйелдердің арасындағы кедейліктің деңгейі әлдеқайда жоғары болуы.

Әйелдерге ақысы төленбейтін үй жұмысының негізгі бөлігі жүктелген, сондықтан мансапқа, біліктілігін жоғарылатуға, өздігінен білім алуға олардың уақыты аз қалады. Біздің қоғам әйелдердің үйдегі ақысы төленбейтін еңбегінің, соның ішінде бала күтімінің экономикалық құндылығын осы уақытқа дейін мойындамай келеді.

Бюджетті жасау кезінде гендерлік әдістің болмауы.

Экономикада гендерлік саясаттың жүзеге асырылуының нәтижелерін тіркеп отыратын гендерлік талдау мен гендерлік көрсеткіштердің болмауы.

Мүмкіндіктер

Әйелдерді экономикалық жағынан ілгерілету бойынша ел басшылығы қабылдайтын шаралар және осы мәселе бойынша мемлекеттік саясаттың әзірленуі.

Халықаралық ұйымдардың ерлер мен әйелдер үшін тең мүмкіндіктерге қол жеткізу үрдістерін қолдауы.

Үкіметтік емес ұйымдардың әйелдерді экономикалық жағынан ілгерілету мәселелері жөніндегі қызметін жандандыру.

Өртүрлі келісімдер шеңберінде мамандарды шетелде және ТМД елдерінде даярлау мүмкіндігі.

Әйелдерді экономикалық жағынан ілгерілету мәселелерімен айналысатын ұлттық, өңірлік және халықаралық ұйымдармен байланыс орнату.

Әйелдердің кредит алудағы мүмкіндіктерін кеңейту. Жоғары ақы төленетін өндірістік салаларда құрылатын жаңа машықтар мен мамандықтарға әйелдерді оқытып-үйрету.

Қатерлер

Ерлердің кедей болу қатері жұмыссыздардың, жалғыз басты зейнеткерлер мен мүгедектердің арасында жоғары. Әйелдердің кедей болуына қатысты қатер тобын жалғызбасты аналар, мүгедек әйелдер, асырауында мүгедек балалары бар аналар және жұмыссыз әйелдер құрайды.

Әйелдердің осалырақ бәсекелестік позициялары бірінші кезекте олардың аз ақы төленетін салаларда шоғырлануынан көрінеді. Жұмыс істейтін әйелдердің кедейлігін

ерлер мен әйелдердің экономика салалары мен мамандықтар, сондай-ақ позициялар мен лауазымдық саты бойынша біркелкі бөлінбеуі тереңдете түседі.

Білім деңгейінің жоғары болуы жұмыс істейтін маман әйелдерге мансаптық өсу перспективаларына кепілдік бермейді.

Республика азаматтары қалың көпшілігінде құқықтық сананың болмауы сияқты қарапайым фактіге байланысты ерлер мен әйелдердің экономикалық құқықтарының іске асырылу тетіктері жоқ. Дәл осы фактор экономикалық құқықтардың бұзылуы жөніндегі талаптардың пайда болуы мен оларды қарау мүмкіндіктерін шектейді.

Жұмыспен қамту саласында әйелдерге қатысты кемсіту бойынша зерттеулердің және ақпараттық науқандардың болмауы.

Жұмыссыздық жағдайында әйелдер нәпсілік қудалану және кемсіту қатеріне көбірек ұшырауға бейім, соның ішінде жұмыс орнында да ұшырайды.

СТРАТЕГИЯЛЫҚ МІНДЕТТЕР

Елде гендерлік жағына көбірек бағдар алған, әділетті әлеуметтік және экономикалық ахуал құруға бақылау жасауды енгізу мен күшейту жөніндегі мемлекет пен азаматтық қоғамның өзара іс-қимылын күшейту үшін сектор аралық ынтымақтастықты үйлестіру және дамыту.

Барлық деңгейлердегі бюджеттерді жасау процесіне гендерлік әдісті енгізу. Мамандарды гендерлік бюджеттер әзірлеуге және олардың орындалуын бақылауға үйрету. Гендерлік теңсіздікті жеңудің күтілетін салдарлары тұрғысынан шығыстар с м е т а с ы н а т а л д а у ж а с а у .

Елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының стратегиялық болжамының гендерлік құрамасын әзірлеу. Жүргізіліп жатқан макроэкономикалық саясаттың макроэкономикалық нәтижелеріне ерлер мен әйелдердің қосқан үлесін талдау.

Экономиканың барлық салаларында жұмыспен қамтылудың гендерлік теңгерімділігінің мониторингін жүргізу. Гендерлік теңдік қағидаттарының негізінде жұмыспен қамтылу деңгейін жоғарылату. Жұмыссыздық деңгейін төмендету.

Жұмыссыздықты азайту және өндірістің ең беделі төмен әрі еңбекақы аз төленетін салаларында жұмыспен қамтуда басым болып отырған феминизацияға байланысты еңбек нарығындағы гендерлік ассиметрияны жеңу мүддесінде экономиканы қайта құрылымдау әдістерін оңтайландыру.

Гендерлік сараптама (экономикалық, әлеуметтік және құқықтық) жүргізу тетігін ә з і р л е у .

Салалар арасындағы еңбекке ақы төлеу деңгейін теңдестіру және тең еңбек үшін тең ақы төлеу талаптарын сөзсіз орындай отырып, әйелдер мен ерлер арасындағы еңбектің сипаты мен ақысындағы айырмашылықтарды азайту. Әлеуметтік қайта жаңғырту шеңберінде ерлер мен әйелдердің ақы төленбейтін жұмысының

макроэкономикалық салдарларын талдау.

Еңбек нарығында тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ету және әйелдердің жұмыспен қамтылуына жәрдемдесу.

Ауыл әйелдері үшін экономикалық ресурстарға қол жеткізуде тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ету жөніндегі бағдарламаларды қабылдау.

Халықтың барлық топтарына экономикалық және құқықтық білім беру.

ІС-ҚИМЫЛДАР СТРАТЕГИЯСЫ

Халықаралық еңбек ұйымының "Ер және әйел еңбекшілерге тең қарау мен тең мүмкіндіктер туралы: отбасылық міндеттері бар еңбеккерлер" және "Әлеуметтік қамсыздандырудың ең төменгі нормалары туралы" Конвенцияларына Қазақстанның қосылуы туралы мәселені қарау. Мыңжылдықтың даму мақсаттарын орындауға бағытталған:

оқуға және еңбекке орналасуға қолдау-консультация беру, көмек көрсету жүйесін қолдана отырып, әйелдердің еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін жоғарылатуға;

әйелдер арасындағы кәсіпкерлікті және өзін өзі жұмыспен қамтуды одан әрі дамытуға;

әйелдерді кәсіби жағынан қайта даярлауға, бизнесті әкімшілендіруді және басқаруды үйретуге ықпал ететін іс-шараларды әзірлеу. Бұл ретте оқыту мынадай тақырыптарға бағытталатын болады: бизнес-менеджмент, өзіне өзі сенімділікті тәрбиелеу және біліктілігін жоғарылату.

Экономикалық білім беру орталықтарының ауқымды жүйесін құру, кәсіпкерлікке қаржылық қолдау көрсету, консультациялық және маркетингтік қызметтерді кеңінен дамыту жолымен шағын және орта бизнесті дамыту жөніндегі іс-шараларды жетілдіру.

Әйелдерді бизнеске тарту және жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың одан әрі дамуына жәрдемдесу жөніндегі тетіктерді әзірлеу. Экономикадағы одан арғы қайта құруларды іске асырған кезде әйелдердің еңбекке деген мұқтаждығын ескеру. Әйелдердің ауыл шаруашылығында, соның ішінде ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу саласында жұмыспен қамтылуын дамытуға айрықша көңіл бөлу.

Қызмет бойынша жоғарылатылған кезде гендерлік теңдікке қол жеткізу жөніндегі кепілдіктер жүйесін құру және табысты мансапты үй ішіндегі міндеттермен және бала тәрбиелеумен ұштастыру үшін жағдайлар жасау.

Бала күтімімен және оларды тәрбиелеумен айналысатын әйелдер мен ерлерге қолдау көрсету жөніндегі шараларды белгілеу. Ерлерді бала күтіміне тартудың тетіктерін әзірлеу.

Гендерлік теңдік мәселелерін шешудегі әлеуметтік серіктестіктің тетіктерін күшейту және ролін арттыру. Қызметкерлердің, әкімшіліктің және кәсіподақтардың ерік білдіре алуын қамтамасыз ету үшін еңбек ұжымдарындағы, жұмыс

орындарындағы ахуалды талдау мен зерделеу кезінде қазіргі заманғы әдістемелерді қолдану: жиналыстар, әйелдер мен ерлердің тең мүмкіндіктерін сақтау бойынша ұсыныстарды жинау, өз пікірлері мен ойларын жазбаша түрде көрсету.

Техникалық мамандықтарға қыздар мен әйелдерді көбірек оқып-үйрету.

Гендерлік аспектілерді ескере отырып:

еңбек қызметінің және бизнестің өзінің "адами капиталға" инвестициялардың ізгілік жағын күшейтуге;

отбасы институтын нығайтатын отбасылық бизнесті тарату және дамытуға. Еркін еңбек кестесі мен еңбек бөлісінің жаңа нысандары бар "үйдегі" жұмыс орындарының кең жүйесін құруға;

бизнесті басқару саласындағы шешім қабылдаудың күштік және әмірлік әдістерін әлеуметтік серіктестікті және өзара көмек рухын дамыта отырып, экономикалық әдістермен ығыстырып шығаруға бағытталған әлеуметтік бағдар алған кәсіпкерлікті дамыту үшін жағдайлар жасау.

Экономиканың түрлі салаларындағы және түрлі басқару деңгейлеріндегі гендерлік теңсіздіктің себептерін анықтау бойынша арнайы зерттеулер жүргізу.

Жекелеген өңірлердің және өндіріс секторларының гендерлік ерекшеліктерін, сондай-ақ кедейлік мониторингінің деректерін ескере отырып, халықтың экономикалық белсенділігіне болжам жүргізу.

Гендерлік аспектіні ескере отырып, Қазақстанның экономикасы үшін мамандарға деген мұқтаждықтың болжамдық есебін жүргізу.

Гендерлік аспектіні ескере отырып, еңбек режимі мен еңбекті қорғау жөніндегі заңнамалық және нормативтік базаны жетілдіру, жұмыспен қамтудың икемді нысандарын енгізу және кеңейту, еңбек жағдайларын жақсарту. Жүкті әйелдер мен балалы әйелдер үшін ерекше нормалар қабылдау.

Гендерлік ерекшелікті ескере отырып, еңбек жағдайларын жақсартуға бағытталған іс-шараларды іске асыру, олардың жүргізілуін бақылауды қамтамасыз ету.

Бала күтімі бойынша демалыста жүрген, жалданып жұмыс істейтін әйелдердің пайдасына міндетті зейнетақы жарналарын қаржыландыру мүмкіндігін қарастыру.

Көрсеткіштер:

1. Халықтың жалпы санындағы жер иеленуші әйелдердің үлесі;
2. Кіріс әкелетін қызметке кредит алған адамдардың саны, соның ішінде ерлер, әйелдер, қала-ауыл;
3. Меншік иелері әйелдер болып табылатын тіркелген кәсіпорындардың саны;
4. ІЖӨ-ді қалыптастырудағы еркектер мен әйелдердің үлесі;
5. Жұмысқа орналастыру органдарына өтінішпен жүгінген халықтың саны, барлығы, соның ішінде ерлер, әйелдер;

6. Өзін өзі жұмыспен қамтыған ерлер мен әйелдердің саны;
7. Ауыл шаруашылығы өндірісінде жұмыс істейтіндердің саны, барлығы, соның ішінде ерлер, әйелдер;
8. Ерлер мен әйелдердің жалақысының қала-ауыл қимасындағы арақатынасы;
9. Ауылдық жерде жаңадан құрылған жұмыс орындарының саны, барлығы, соның ішінде ерлер, әйелдер;
10. Ерлер мен әйелдер арасындағы жұмыссыздықтың жас шамасы, қала-ауыл қимасындағы деңгейі;
11. Ерлер мен әйелдер арасындағы жұмыссыздықтың ұзақтығы;
12. Азық-түлік себетінің құнынан төмен кіріс кіретін халықтың үлесі, барлығы, соның ішінде ерлер, әйелдер, қала-ауыл;
13. Кедейлік шегінен төмен өмір сүретін адамдардың саны, барлығы, соның ішінде ерлер, әйелдер;
14. Ауыл шаруашылығымен байланысы жоқ еңбек салаларындағы ақы төленетін жұмыс орындарындағы әйелдердің үлесі;
15. Әлеуметтік төлемақылар (жәрдемақылар мен зейнетақылар) алушылардың саны, барлығы, соның ішінде ерлер, әйелдер;
16. Бір асыраушысы бар үй шаруашылықтарының жыныс бойынша қимадағы саны.

4-БӨЛІМ. ГЕНДЕРЛІК БІЛІМ БЕРУ. ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖӘНЕ ГЕНДЕРЛІК АҒАРТУ

МАҚСАТЫ

Білім беру жүйесіне гендерлік білімдерді енгізу. Қоғамды ерлер мен әйелдер арасындағы құқықтық және гендерлік теңдіктің әділетті әлеуметтік қарым-қатынастың қажеттігін түсіну бойынша ағарту.

ЖАҒДАЙДЫ ТАЛДАУ

1999 жылғы санақтың деректері бойынша 15 және одан жоғары жастағы халықтың сауаттылығы 99,5 %-ды құрайды. Білім беруге қол жеткізе алу индексі 1999 жылғы 0,927-ден 2004 жылғы 0,944 %-ға дейін өскен.

Жасы 15-тегі және одан үлкен халықтың жалпы санынан әйелдердің 33,5 %-ның және ерлердің 40,0 %-ның жалпы орта білімі, әйелдердің 24,6 %-ның және ерлердің 19,9 % арнайы орта білімі бар.

Жоғары білімі бар әйелдердің үлесі 13,2 %-ды, ерлердің үлесі - 12,0 %-ды құрайды.

6-24 жастағы білім алушыларды оқумен қамтудың (мектептерде, кәсіптік-техникалық мектептерде, колледждерде, жоғары оқу орындарында)

жиынтықты үлесі 2004-2005 оқу жылының бас кезіне қарай 74 %-ды құрады. Әйелдердің арасында бұл көрсеткіш 75 %, ерлер арасында - 73 % деңгейінде қ а л ы п т а с т ы .

Тұтастай алғанда, елдің білім беру жүйесінде әйелдер басым. Жалпы орта білім беру ұйымдарында әйел жынысты оқытушылар саны басым (80 %), мектепке дейінгі ұйымдарда мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу мен оқытуды 100 % әйел тәрбиешілер жүзеге асырады.

Облыстардың, Астана қаласы мен Алматы қаласының білім департаменттерінің 16 бастығының 6 әйел (37,5 %).

Білім берудің барлық сатыларындағы (6 мен 24 жас арасы) әйел жынысты оқушыларды қамту 81,1 %-ды, ер жыныстыларды - 70,9 %-ды құрайды. Жалпы орта білім алмаған бозбалалардың үлесі қыздардың үлесінен екі есе жоғары.

Бастапқы кәсіптік білім беру жүйесінде хатшы-референт, тігінші, аспаз, шаштараз және басқа сияқты мамандықтар бойынша 99,8 %-ды қыздар құрайды.

Жалпы орта білім беретін мектептердің оқулықтарының гендерлік сараптамасы жүргізілді. Балалардың санасында орнығып, қайта жаңғыратын гендерлік ассиметрия анықталды. Ұл балалар мен қыз балалардың ескірген таптауырын рөлдері меңгеріледі.

Мектепке дайындық сыныптарына (6-7 жас), 1-4 сыныптарға және жоғары оқу орындарының студенттеріне арналған гендерлік білім беру жөніндегі оқу бағдарламалары әзірленді, 2005 жылы олар 5-11 сыныптар үшін де әзірленетін болады. Мұғалімдер мен оқушыларға арналған оқу құралдарын әзірлеу жүріп жатыр.

Жоғары білім жүйесіне гендерлік әдістерді енгізу мақсатында студенттерге арналған "Гендер теориясына кіріспе" атты оқу-әдістемелік жиынтық енгізілді.

Қазақ Мемлекеттік қыздар педагогикалық институтының жанынан Әлеуметтік және гендерлік зерттеулер ғылыми-зерттеу институты құрылды.

Онда педагогикалық мамандықтар бойынша оқып жүрген жоғары оқу орындарының студенттері үшін қазақ және орыс тілдерінде "Гендерлік білім негіздері" оқу құралы, сондай-ақ бүкіл білім беру жүйесі үшін гендерлік көрсеткіштер әзірленді.

ЮНЕСКО-ның қолдауымен "Барлығына арналған білім" ұлттық бағдарламасының шеңберінде гендерлік білім беру бойынша жоба іске асырылуда.

Гендерлік курстар Әл Фараби атындағы Қазақ мемлекеттік ұлттық университетінде (социология, психология, педагогика, тарих, құқық, әлеуметтік жұмыс, филология бөлімдерінде), Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық институтында, Қарағанды Өскемен, Орал, Талдықорған, Семей, Қостанай қалаларының университеттерінде және т.б. оқытылады.

ІІМ жүйесінде колледждердің оқу бағдарламаларына "Ішкі істер органдарының гендерлік проблемалары мен міндеттері" тақырыбы бойынша 10 сағаттық факультативтік сабақтар енгізілген. Гендерлік мәселелер "Жедел іздестіру қызметі" және "Қылмыстық құқық" курсы өткізу кезінде көрсетіледі.

Сонымен бірге өткізіліп жатқан барлық іс-шаралар шашыранды сипатқа ие. Халыққа гендерлік білім беру мен құқықтық жағынан ағарту бойынша ойластырылған саясат қажет.

Күшті жақтары

Гендерлік білім беру қоғам өмірінің барлық деңгейлерінде және барлық салаларында гендерлік теңдік саясатын жүргізуге ықпал етеді.

Жалпы білім беретін оқулықтарға гендерлік сараптама жүргізілді, бағдарламалар мен оқулықтар әзірленуде, ал жақын арадағы жылдарда олар білім беру жүйесіне енгізілетін болады.

Әйелдердің білім деңгейі жоғары.

Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық институтында Әлеуметтік және гендерлік зерттеулердің ғылыми-зертеу институты (2000 жыл), Әл Фараби атындағы Қазақ мемлекеттік ұлттық университетінде Гендерлік білім беру орталығы (2005 жыл) және басқа да зерттеу орталықтары құрылды. Әлеуметтік және гуманитарлық білімнің түрлі салаларында гендерлік зерттеулер жүргізіледі.

Гендерлік ағарту мәселелерімен айналысатын әйелдердің үкіметтік емес ұйымдары жұмыс істейді.

Әйелдерді саяси және экономикалық жағынан ілгерілету мәселелері бойынша оқыту жүргізіледі.

Осал жақтары

Қоғамның елеулі бөлігі гендерлік ағарту мен гендерлік білім беру жүйесінің маңыздылығы мен қажеттілігін жете түсінбейді.

Арнайы құқықтық білімнің болмауы ерлер мен әйелдердің құқықтарын қорғауды толық көлемде жүзеге асыруға мүмкіндік бермейді.

Әйелдерге ақысы төленбейтін үй жұмысының негізгі бөлігі жүктелген, осыған байланысты біліктілігін арттыруға және өздігінен білім алуға олардың уақыты аз қалады.

Гендерлік білім беру бойынша ауқымды зерттеулер жеткілікті түрде жүргізілмейді.

Жоғары оқу орындарына арналған гендер бойынша оқулықтар мен оқу құралдары аз шығарылған. Кітапханаларда олар іс жүзінде болмайды.

Мүмкіндіктер

Ғылыми-зерттеу орталықтарының гендерлік теңдік проблемаларын зерделеу жөніндегі қызметін жандандыру негізгі стратегиялық міндеттерді шешуге ықпал ететін болады.

Гендерлік пәндерді оқыту ерлер мен әйелдер арасындағы тең құқықтылыққа, төзімділікке, адамның өз қабілеттерін іске асыруға және жеке басының ерекшелігіне деген құқықтарын құрметтеушілікке негізделген қарым-қатынас мәдениетінің дамуын ж е д е л д е т е д і .

Халықаралық ұйымдар гендерлік білім беру бағдарламаларын қолдауды жүзеге а с ы р а д ы .

Әртүрлі келісімдердің шеңберінде мамандарды гендерлік білім беру бойынша шетелдерде және ТМД елдерінде даярлау мүмкіндігі бар.

Гендерлік білім беру және ерлер мен әйелдерді экономикалық жағынан ілгерілету мәселелерімен айналысатын ұлттық, өңірлік және халықаралық ұйымдармен б а й л а н ы с т а р о р н а т ы л у д а .

Үкіметтік емес ұйымдар өздерінің гендерлік білім беру мәселелері бойынша қызметін жандандыра түсуде.

Қатерлер

Гендерлік ағарту мәселелеріне жеткілікті түрде назар аудармау демократияның және қоғамның өзінің де даму қарқынын төмендетуі мүмкін.

Білім деңгейінің жоғары болуы жұмыс істейтін маман әйелдердің кәсіптік және лауазымдық өсу перспективаларына кепілдік бермейді.

Республика азаматтарының қалың көпшілігінің гендерлік сауатының деңгейі төмен болуына байланысты ерлер мен әйелдердің құқықтары жеткілікті түрде іске а с ы р ы л м а й д ы .

Азаматтардың өз құқықтарын жеткіліксіз білуі олардың бұзылуы жөнінде талап-арыз беру мүмкіндіктерін пайдалануды шектейді.

Гендерлік ағарту қажеттілігі туралы ақпараттық науқандардың болмауы қабылданатын шаралардың тиімділігін кемітеді.

СТРАТЕГИЯЛЫҚ МІНДЕТТЕР

Тиімді жұмыс істейтін гендерлік білім беру жүйесін құру.

Халықтың барлық топтарына арнап кең ауқымды гендерлік ағарту ісін ұйымдастыру үшін жағдайлар жасау.

Саясаткерлер мен көшбасшылардың - әйелдер мен ерлердің гендерлік санасын қ а л ы п т а с т ы р у .

Ерлер мен әйелдерді саяси және экономикалық жағынан ілгерілету мәселелері б о й ы н ш а о қ ы т у .

Гендерлік аспектіні ескере отырып, адам құқықтары бойынша сауат ашу саласында

о қу бағдарламаларын әзірлеу.

Қолданыстағы бағдарламаларды мониторингтеу мақсатында гендерлік теңдік мәселелері бойынша зерттеулер жүргізу.

ІС-ҚИМЫЛДАР СТРАТЕГИЯСЫ

Білім беру жүйесіне гендерлік білімдерді енгізу, халықты гендерлік ағартудың тиімділігі жұмыс істейтін жүйесін құру. Осы мақсаттарда:

білім берудің барлық деңгейлеріндегі оқу бағдарламаларына гендерлік құраманы енгізу. Мектеп жасына дейінгі білім берудің, мектептердің, орта арнайы және жоғары оқу орындарының білім берудің, бағдарламаларына тиісті түзетулер жүргізу;

педагогтар (мұғалімдер), білім беру ұйымдарының (мектеп даярлаудың, мектептердің, жоғары оқу орындарының) оқытушылары үшін оқыту пакетін әзірлеу;

жоғары оқу орындарына арналған оқу құралдары мен оқулықтар гендерлік с а р а п т а м а ж ү р г і з у ;

педагогикалық жоғары оқу орындарында гендерлік білім беру саласындағы мамандар даярлауды ұйымдастыру. Білім беру жүйесінің педагогтары (мұғалімдері), оқушылары, мамандары үшін гендер-тренингтер өткізу;

жоғары оқу орындарына педагогикалық мамандықтардың шеңберінде гендерлік білім беру бойынша мамандандыру ісін ұйымдастыруды ұсыну;

мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың, жалпы орта, кәсіптік білім берудің, соның ішінде жоғары оқу орындарынан кейін білім берудің барлық деңгейлерінің білім беру бағдарламаларын іске асырып жатқан оқу орындары тәрбиешілерінің, мұғалімдері мен оқытушыларының гендер саласындағы біліктілігін көтеру жобаларына қолдауды к е ң е й т у ;

ата-аналарды гендерлік ағарту жөніндегі бағдарламаларды әзірлеу және енгізу;

гендерлік проблемалар бойынша оқу-әдістемелік әдебиет пен бейнефильмдер шығару. Гендерлік білімдерді насихаттау үшін "Гендерлік білім беру" ақпараттық бюллетеньдерін шығаруды ұйымдастыру;

білім беру саласындағы гендерлік теңгерімсіздік проблемасын шешуге ерлер мен әйелдердің білім беру ісінің барлық деңгейлеріне тең қатысуын қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін тетіктерді жасау;

білім берудегі гендерлік көрсеткіштерді және гендерлік статистиканы жетілдіру; қыз балалар мен әйелдердің мүмкіндіктерін кеңейтетін гендерлік көрсеткіштерді ескере отырып гендерлік зерттеулер жүргізу;

гранттар мен демеушілік қаражат есебінен әлеуметтік және гендерлік зерттеулер ғылыми-зерттеу институтының және гендерлік проблемалармен айналысатын басқа да институттардың мәртебесін көтеру және материалдық-техникалық базасын нығайту;

Республикалық білім беру жүйесінің басшы және ғылыми-педагогикалық

кадрларының біліктілігін көтеру институтының (БЖ РБЖИ), өңірлік БКИ-лардың мұғалімдердің гендерлік білім бойынша біліктілігін көтеру жөніндегі курстарды ұйымдастыруы.

Қызметтің түрлі салаларында мамандар даярлау кезінде арнайы гендерлік білім беру курстарын енгізуді ұсыну.

Барлық деңгейдегі мемлекеттік қызметшілер, Парламент пен мәслихаттардың депутаттары, бұқаралық ақпарат құралдарының қызметкерлері үшін гендерлік ағарту жүйесін құру.

Саясаткерлердің, қоғамдық қозғалыс көшбасшыларының, кәсіподақтар өкілдерінің, журналистердің гендерлік санасын қалыптастыру мақсатында гендерлік сезімталдықты жоғарылату практикасын кеңейту.

Гендерлік саясатты жүргізу үшін жауап беретін не оны іске асыруға тартылған мамандар үшін арнайы курстар енгізу.

Көрсеткіштер:

1. Білім беру жүйесіндегі басшылық деңгейіндегі ерлер мен әйелдердің арақатынасы;

2. Гендерлік сезімталдық оқу бағдарламалары мен курстарының саны;

3. Орта кәсіптік және жоғары білім беру жүйесінде ауыл қыздарына арналған арнайы квотаның болуы (ауыл шаруашылығы, медицина, техникалық, құқық, қызмет көрсету саласы, мәдениет);

4. Жоғары білімді әйелдердің үлесі;

5. Ғылыми дәрежесі бар әйелдердің үлесі;

6. Ғылымдағы ерлер мен әйелдердің арақатынасы;

7. Әлеуетті ведомстволардың білім беру жүйесінде оқып жатқан әйелдердің үлесі.

5-БӨЛІМ. ЕРЛЕР МЕН ӘЙЕЛДЕРДІҢ ҰРПАҚ ӘКЕЛЕТІН ДЕНСАУЛЫҒЫН НЫҒАЙТУ

МАҚСАТЫ

Халықтың қалыпты өсіп-өнуін қамтамасыз ету және өмір сүру сапасын жоғарылату үшін ерлердің, әйелдер мен жасөспірімдердің ұрпақ әкелетін денсаулығын сақтау және нығайту.

ЖАҒДАЙДЫ ТАЛДАУ

Соңғы жылдары Қазақстанда әлеуметтік-экономикалық жағдайдың жақсаруының нәтижесінде бірқатар медициналық-демографиялық оң өзгерістер болды.

Бала тууының өсу үрдісі байқалды. 2004 жылы бала туу көрсеткіші 1000 адамға шаққанда 18,1-ді құрады және 2000 жылмен салыстырғанда 1,2 есе көбейді. Халық санының табиғи түрде өсуі 1,7 есе артты, көрсеткіш 2004 жылы 1000 адамға шаққанда 8,05 - ды құрады.

Сонымен бірге халық арасындағы қайтыс болудың өсуі байқалады. 2004 жылы көрсеткіш 1000 адамға шаққанда 10,2 оқиғаны құрады (1999 жылы 10,1), соның ішінде әйелдер - 8,5, еркектер - 11,9. Қайтыс болу себептерінің құрылымында 84 %-ы қан айналысы жүйесінің ауруларына, жазатайым жағдайларға, жарақаттар мен улану жағдайларына, ісік аурулары мен тыныс жолдарының ауруларына келеді.

Нәрестелердің шетінеуі көрсеткішінің төмендегені байқалады, бірақ Еуропаның елдерімен салыстырғанда жоғары болып қалуда және 2004 жылдың бас кезіне тірі туған 1000 нәрестеге шаққанда 14,5 оқиғаны құрайды.

Аналар арасындағы қайтыс болу көрсеткішінің 2000 жылғы 60,9-дан 2004 жылғы 100 мың тірі туған нәрестеге шаққанда 36,9 оқиғаға дейін төмендегені байқалады. Алайда бұл Еуропалық қоғамдастықтағы орташа деңгейге қарағанда 4 есе жоғары және Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының айқындамасы бойынша шекті деңгейден 3 есе жоғары.

Туберкулез, АҚТҚ/ЖҚТБ, нашакорлық маскүнемдік сияқты бірқатар әлеуметтік мәні бар және қатерлі аурулардың көрсеткіштері жоғары болып қалып отыр.

Белсенді туберкулезбен ауыру әйелдердің арасында 2004 жылы 100 мың адамға шаққанда 130,3, ерлердің арасында 178,8 оқиғаны құрады.

Жыныстық жолмен берілетін аурулар күрделі проблема болып табылады. Мезезбен ауыру 2004 жылы 100 мың адамға шаққанда 79,3 оқиғаны құрады, соның ішінде әйелдердің арасында - 78,1, ерлердің арасында - 79,8, гонококк жұқпасымен ауыру 100 мың адамға шаққанда 76,2 оқиғаны құрады.

Наркологиялық бұзылулармен бастапқы сырқаттанушылық көбейді. 2000 жылғы 294,9 оқиғамен салыстырғанда ол 2004 жылы 100 мың адамға шаққанда 404,1 оқиғаны құрады.

Есірткіге тәуелділікпен есепте 50 мыңнан астам адам тұрады. Есірткіні теріс пайдаланатын әйелдер санының арту үрдісі байқалады. Мысалы, егер 2000 жылы есепте 3,8 мың әйел тұрған болса, ал 2004 жылы - 5 мыңнан астам әйел тұрды.

Республикада АҚТҚ жұқпасы бар 4696 адам, соның ішінде - 874 әйел тіркелген. Соңғыларының арасында 229 жүкті әйел бар, оның 89-ы босанды, 91 нәресте туылды.

Анемиямен ауыру өзекті проблема болып отыр. 2004 жылы диспансерлік есепте тұратын, анемиямен ауыратын науқастардың саны 296,8 мың адамды құрады, олардың ішінде жартысы (52,4 %) - 14 жасқа дейінгі балалар.

Анемиямен және Орталық Азияда кең таралған йод жетіспеу дерттерімен ауырудың алдын алу және санын азайту үшін қазіргі уақытта елде ас тұзын йодтандыру және ұнды темір препараттарымен және витаминдермен күшейту жүргізілуде.

Қатерлі ісіктермен сырқаттардың да өсу үрдісі бар. 2004 жылы 2000 жылмен салыстырғанда оның көрсеткіші ерлер арасында - 4,2 %-ға, әйелдер арасында - 9,2 %-ға көбейді. 2004 жылдың соңына қарай есепте тұратын науқастардың саны барлығы 1 1 4 6 2 8 а д а м д ы к ұ р а д ы .

Осы аурулардың барлығы еркектер мен әйелдердің ұрпақ әкелу денсаулығына әсерін тигізеді. Ұрпақ әкелу, денсаулығын сақтау, отбасын жоспарлау, контрацептивтер қолдану және т.б. бойынша іске асырылып жатқан іс-шаралар жағдайдың жақсаруына әзірге елеулі әсер етіп жатқан жоқ.

Соңғы үш жылдың ішінде халықтың денсаулығын қорғауға бағытталған бірқатар заңдар қабылданды. Олардың ішінде "Азаматтардың ұрпақты болу құқықтары және оларды жүзеге асыру кепілдіктері туралы" Қазақстан Республикасының Заңы бар.

Қазіргі кезде ерлердің денсаулығы едәуір өзекті әлеуметтік проблема болып табылады. Олар үшін еңбекке қабілетті жаста (16-62 жас) қайтыс болу тән - 100 мың адамға шаққанда 957,23 жағдай, әйелдерде (16-57 жас) бұл көрсеткіш 3 есе төмен - 3 1 3 , 3 7 .

Мұның себебі стресстер, жүйке тозуы, қатты ширыққан жұмыс ырғағы, жүрек-қан тамыры аурулары, атеросклероз, өкпе рагі, ішімдік пен есірткіні пайдалану, жарақаттанудың жоғары деңгейі және басқалар болып табылады.

Ерлердің ұрпақ әкелу денсаулығына жыныстық жолмен берілетін аурулар, қуық безі мен ұрық арқауының аурулары, бедеулік және басқалары әсер етеді.

Әйелдердің денсаулығы аса үлкен алаңдаушылық тудырады. Олардың денсаулығының индексі 20-30 %-ды, жекелеген аймақтарда - 10 %-ды және одан да төмен көрсеткішті құрайды.

Әйелдерде көбінесе гипертония, невроздар байқалады, олар жыныстық жолмен берілетін аурулардан, бедеуліктен, сүт безі рагінен, остеопороздан және басқа аурулардан көбірек зардап шегеді. Әйелдердің 60 %-дан астамы анемиядан зардап шегеді.

Аборт аналардың өлімінің басты себептерінің бірі болып қалып отыр. Аборттан туындаған асқынулар 2004 жыл ішінде 1826 оқиғаны, аборттан қайтыс болу - 1,2 промилині құрады.

Аборттардың саны 2004 жылы 2000 жылмен салыстырғанда бала туатын жастағы 1000 әйелге шаққандағы 30,9-дан 30,3-ке дейін шамалы ғана төмендеді. Аборттардың ең көп саны 19-34 жас тобында (75 %), жасөспірімдерде (15-18 жас) - 4,9 % тіркелген.

Бала туатын жастағы әйелдердің 38,3 %-ы контрацепцияның қандай да бір түрлерін қолданады. Контрацепцияның негізгі әдісі жатыр ішіне салынатын спираль болып қалып отыр - 62,5 %.

Некелердің шамамен 16 %-ы бедеу болып табылады, бұл үшін ерлер де, әйелдер де тең дәрежеде жауапты. Қазіргі кезде бедеулікті емдеудің жаңа бағыты - ұрпақ әкелетін көмекші технологиялар қалыптастырылды, оларды ел халқының өсіп-өнуін жақсарту

ү ш і н

д а м ы т у

қ а ж е т .

Сүт безінің қатерлі ісігімен әйелдердің сырқаттануы 2000 жылғы 100 мың әйелге шаққандағы 33,9-дан 2004 жылы 38,9-ға дейін көбейді. Олардың үлесіне әйелдердің ұрпақ әкелу жүйесінің онкологиялық ауруларының жартысынан астамы келеді.

Жасөспірімдердің денсаулық жағдайына жасалған талдау жасөспірім қыздардың денсаулық индексінің деңгейі төмен екенін куәландырады, олардың әрбір екіншісінің дерлік (46,9 %) қандай да бір аурулары бар. Гинекологиялық паталогия тексерілген 100 мың қыз балаға шаққанда 1466 қызда байқалды. Олардың жартысынан астамының ұрпақ әкелу жүйесінде дисфункционалдық ахуал бар.

Жасөспірімдер арасындағы аборттардың үлестік салмағы 2004 жылғы деректер бойынша 5 %-ды, жасөспірімдердің жүктілігінің көрсеткіші 1000 қыз балаға шаққанда 22,9-ды құрады. Басты себептері - хабардар болуының нашарлығы, зиянды әдеттер, ата-аналардың төмен жауапкершілігі, жастар арасында есірткі құмарлық пен маскүнемдіктің таралуы.

Күшті жақтары

"Азаматтардың ұрпақты болу құқықтары және оларды жүзеге асыру кепілдіктері туралы" Қазақстан Республикасының Заңы қабылданды.

Денсаулық сақтау жүйесінде жұмыс істеп тұрған медициналық мекемелердің базасында ерлердің денсаулығын қорғау жүйесін құру үшін мүмкіндіктер бар.

Ерлердің өздерінің ұрпақ әкелу денсаулығын ұзартуға, неғұрылым биік деңгейдегі өмір сүру сапасына қол жеткізуге деген ынтасы.

Әйелдердің денсаулығын қорғау бойынша қызметтер көрсететін медициналық ұйымдардың, әйелдер консультацияларының жүйесі дамыған.

Әйелдердің ұрпақ әкелу денсаулығының мәселелерімен айналысатын үкіметтік е м е с ұ й ы м д а р құрылған.

Қоғам жасөспірімдердің ұрпақ әкелу денсаулығын сақтау бойынша кейінге қалдыруға болмайтын шараларды қабылдау қажеттігін түсінді:

"Азаматтардың ұрпақты болу құқықтары және оларды жүзеге асыру кепілдіктері туралы" Қазақстан Республикасының Заңында кәмелетке толмағандардың ұрпақ әкелу денсаулығын сақтау туралы бап бар;

Осы Заңға сәйкес жасөспірімдерді отбасылық өмірге дайындау Білім және ғылым министрлігінің міндетіне енгізілген.

Осал жақтары

Ерлердің ұрпақ әкелу денсаулығын сақтау бойынша мақсатты түрде бағытталған с а я с а т ж о қ :

ерлер дәрігерге сирек қаралады, сирек тексеріледі, профилактикалық шараларды

елеусіз қалдырады, және соның салдарынан аз өмір сүреді;
денсаулық сақтау органдары ерлердің денсаулығын сақтауға аз назар аударады;
денсаулық сақтау жүйесінде ерлерге арналған арнайы инфрақұрылымдар
қ ұ р ы л м а ғ а н ;

денсаулық сақтау мәселелері бойынша ерлердің хабардар етілуі төмен.
Әйелдердің ұрпақ әкелу денсаулығын сақтау жөніндегі тиімді тетіктері жеткіліксіз:
әйелдердің ұрпақ әкелу денсаулығын сақтау бойынша ақпараттық науқандар
ө т к і з і л м е й д і ;

әйелдердің, әсіресе жүкті әйелдердің тамақтануы жеткіліксіз;
неғұрлым сапалы ем алу үшін әйелдердің ресурстары мен қаржы қаражаты
ж е т к і л і к с і з .

Жасөспірімдер ұрпақ әкелу денсаулығын сақтау мен білікті көмек алу мәселелері
жөнінде аз хабардар етілген. Бұл бағыттағы мақсатты жұмыс жеткілікті дәрежеде
ұйымдастырылмаған.

Мүмкіндіктер

Ұрпақ әкелу денсаулығының проблемаларын шешуге барлық жұртшылықты,
денсаулық сақтау, білім беру, бұқаралық ақпарат құралдары қызметкерлерін және т.б.
т а р т у .

Қоғамдық денсаулық сақтауды пайдаланудың кең мүмкіндіктері.

Ел басшылығының ерлер мен әйелдердің ұрпақ әкелу денсаулығын жақсарту
қ а ж е т т і л і г і н т ү с і н у і .

Халықаралық ұйымдардың ерлер мен әйелдердің ұрпақ әкелу денсаулығын сақтауға
қ о л д а у к ө р с е т у і .

Өртүрлі келісімдердің шеңберінде мамандарды шетелдерде және ТМД елдерінде
д а я р л а у м ү м к і н д і г і .

Ұрпақ әкелу денсаулығын сақтау мәселелерімен айналысатын ұлттық, өңірлік және
халықаралық ұйымдармен байланыстар орнату.

Ерлер мен әйелдердің ұрпақ әкелу денсаулығын сақтау жөніндегі үкіметтік емес
ұйымдардың қызметін жандандыру.

Қатерлер

Ерлер денсаулығының дағдарыс ахуалы сақталуда:
еркектердің мерзімінен бұрын қайтыс болуының жоғары деңгейі;
еркектердің есірткі қолдануға және ішімдік ішуге бейімдігі;
еркектердің өзіне өзі қол салу жағдайларының көбеюі. Еркектер мен әйелдердің
өзіне өзі қол салу жағдайларының арақатынасы 3 : 1-ді құрайды;
еркектер әйелдерге қарағанда денсаулық пен өмір сүру үшін жоғары қатері бар

жұмыстарда көбірек істейді.

Гестоздармен, акушерлік қан кетулермен, септикалық асқынулармен қатар аборттардың жоғары деңгейі, аналар өліміне, бедеулігіне себеп болады.

Жүкті әйелдердің денсаулығының төмен индексі жүктілік пен босанудың күрделілігіне әкеледі.

Балалардың денсаулығына ата-аналарының маскүнемдігі мен нашакорлығы теріс әсер етеді.

Балаларға мерез бен АҚТҚ жұқпасы тікелей берілуі мүмкін.

Жасөспірімдердің денсаулығы алаңдаушылық туғызады. Жастардың елеулі бөлігі әскери қызметке жарамсыз деп танылады.

Жастардың арасында нашакорлық пен ішімдік ішу кең таралған.

Елдің бірқатар өңірлеріндегі қолайсыз экологиялық ахуал халықтың ұрпақ әкелу денсаулығының жағдайына кері әсерін тигізеді.

СТРАТЕГИЯЛЫҚ МІНДЕТТЕР

Ұрпақ әкелу денсаулығын сақтау саласындағы нормативтік-құқықтық базаны одан әрі жетілдіру.

Халықтың ұрпақ әкелу денсаулығына әсер ететін аурулардың деңгейін төмендету.

Жасөспірімдер мен жастардың ұрпақ әкелу денсаулығын сақтау бойынша шаралар кешенін қабылдау.

ІС-ҚИМЫЛДАР СТРАТЕГИЯСЫ

"Азаматтардың ұрпақты болу құқықтары және оларды жүзеге асыру кепілдіктері туралы" Қазақстан Республикасының Заңын іске асыру мақсатында халықтың ұрпақ әкелу денсаулығын сақтау бойынша шаралар қабылдау.

Жоғары тәуекел топтарын қазіргі заманғы контрацепция құралдарымен қамтамасыз ету бойынша шаралар қабылдау.

Сенім телефондары, дағдарыстық орталықтар желісін, психиатр дәрігерлердің, психологтардың, психотерапевтер мен әлеуметтік қызметкерлердің қызметін дамытуды қоса алғанда, өзін өзі өлтіру жайттарының алдын алу жөнінде шаралар қабылдау.

Халықтың арасында еркектердің де, сондай-ақ әйелдердің де контрацепциясының қазіргі заманғы құралдары саласындағы білімін арттыру бойынша ақпараттық жұмыс жүргізу.

Еркектердің өз денсаулығын сақтау бойынша жауапкершілігін көтеру, ерлер денсаулығының түрлі мәселелері бойынша тегін ақпарат беру, отбасылық мәселелер бойынша консультация беруді қамтамасыз ету.

Ана мен баланы қорғау саласындағы нормативтік-құқықтық базаны жетілдіру, аталған қызметтің басымдығын қамтамасыз ету және қаржыландырылуын жақсарту.

Әйелдердің денсаулық индекcін жоғарылату мақсатында:
анемиямен, сүт бездері рагімен ауыруды азайту;
жұмыс істеп тұрған онкологиялық диспансерлердің базасында сүт бездерінің рагын ертерек анықтауға (скрининг) арналған орталықтар құру;
отбасыны жоспарлау және аборттар деңгейін төмендету бойынша шаралар кешенін жүзеге асыру;
жыныстық өмір мен бала туу, ана болудың қауіпсіздігі және емшек емізу, тамақтану, психоактивті заттарды теріс пайдалану, өздерінің денсаулығына және аман-есен болуына барлық ғұмыры бойында әсер етуі мүмкін қолайсыз экологиялық факторлар мәселелері бойынша ағартуға халықтың қол жеткізе алуын қамтамасыз ету;
ұрпақ әкелу функцияларын қалпына келтіру әдістерін әзірлеу мен енгізу және осы салада зерттеулер жүргізу; сүт безінің рагы, жыныс жолдарының жұқпасы, жыныс аурулары, АҚТҚ/ЖҚТБ сияқты, денсаулыққа айрықша күрделі немесе өзіндік түрде әсер ететін аурулардың биомедициналық, эпидемиологиялық және санитарлық-гигиеналық жақтарын зерделеу сияқты әдістердің енгізілуін нормативтік құқықтық қолдауды қамтамасыз ету;
ерлер мен әйелдердің бедеулігінің алдын алуды (ерте бала жасынан бастап) жүргізу және емдеу бойынша шаралар қабылдау;
ДДҰ ұсынған тірі туылу өлшемдеріне көшуді қамтамасыз ету;
жүкті әйелдерді қосымша тамақтандыруға, сондай-ақ балаларды мектепте тамақтандыруға қол жеткізу;
егде адамдардың белсенді өмірін ұзарту үшін олардың денсаулығын сақтау бойынша шаралар қабылдау.
Жарақат алу мен уланудың алдын алуға, зиянды әдеттерге қарсы күреске бағытталған шараларды жетілдіре отырып, сондай-ақ дене шынықтыру мен спортты дамыту, бос уақытты ұйымдастыру жолымен жасөспірімдер мен жастардың денсаулығын нығайту;
жасөспірімдер мен жастардың ұрпақ әкелу денсаулығы құқықтары туралы білімін көтеруге;
ұрпақ әкелу денсаулығына әсер ететін аурулардың деңгейін төмендетуге ұмтылу; қалаусыз жүктілікті, аборттардың таралуын азайту мақсатында жасөспірімдер мен жастарды адамгершілік және жыныстық жағынан тәрбиелеуді іске асыру, білім деңгейін жоғарылатуға ықпал ету;
медициналық-әлеуметтік көмек көрсету үлгілерін қалыптастыру, көмекке мұқтаж жасөспірімдер мен жастарды әлеуметтік жағынан оңалтуды жүргізу.

Көрсеткіштер:

1. Ерлер мен әйелдердің ұрпақ әкелу денсаулығына әсер ететін аурулардың деңгейі;
2. Ерлер мен әйелдердің өмірінің ұзақтығын арттыру;
3. Әйелдердің денсаулық индексі;
4. Аналар өлімінің деңгейі;
5. Аналар өлімінің құрылымы;
6. Жүкті әйелдер арасындағы АҚТҚ таралуының деңгейі;
7. Аборттардың таралу деңгейі;
8. Бала туу мекемелеріне уақтылы есепке тұрған жүкті әйелдерінің үлесі;
9. Мамандандырылған бала туу мекемелерінде, өзге де медициналық мекемелерде оның ішінде үйде (бөлек көрсету) қабылданған босану үлесі.
10. Контрацептивтерді пайдалану деңгейі;
11. Анемиямен, сондай-ақ йод тапшылығына байланысты аурулармен сырқаттану деңгейі;
12. ЖЖБИ таралуының деңгейі;
13. Сүт безі рагынан болған қайтыс болу деңгейі;
14. 5 жасқа дейінгі жастағы балалар өлімінің деңгейі;
15. Нәресте жастағы өлім деңгейі.

6-БӨЛІМ. ҚОҒАМДАҒЫ ЖЫНЫС НЫШАНЫНА НЕГІЗДЕЛГЕН ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУ

МАҚСАТЫ

Адамдардың зорлық-зомбылықсыз лайықты өмір сүруі үшін жағдайлар жасау. Адамдар арасындағы қарым-қатынас нысаны ретіндегі зорлық-зомбылыққа жол бермеу. Зорлық-зомбылықтың барлық көріністерін барлық әлеуметтік салаларда, соның ішінде отбасында түбірінен жою.

ЖАҒДАЙДЫ ТАЛДАУ

2004 жылы 143 мың қылмыс, соның ішінде әйелдерге қатысты 35 мыңнан астам қылмыс тіркелген. Оның ішінде 551 кісі өлтіру, денсаулыққа қасақана ауыр нұқсан келтірудің 405 оқиғасы, 1,3 мың әйел зорлау, 1,1 мың ұрып-соғу мен азаптау жайттары. Зинақорлық пен жеңгетайлық жасауға арналған орындарды ұйымдастыру мен ұстауға байланысты 357 қылмыс жасалған.

Кейбір сарапшылардың бағалауы бойынша Қазақстанда барлық әйелдердің 60 %-ынан астамы өмірінде ең болмағанда бір рет тәни немесе жыныстық зорлық-зомбылыққа ұшыраған. Әйел зорлау оқиғаларының 10 %-ынан кемі сотта

қарауға дейін жеткізіледі. Тұрмыстағы әйелдердің 28 %-ы өз жұбайлары тарапынан болған зорлық-зомбылықтың құрбандары болып табылады.

Қазақстан Республикасы Президентінің 1999 жылғы 19 ақпандағы тапсырмасына сәйкес Ішкі істер министрлігінің құрылымында әйелдерді зорлық-зомбылықтан қорғау жөніндегі бөлімше құрылды, ол Қазақстан Республикасының ішкі істер органдарының қоғамдық қауіпсіздік полициясының құрылымдық бірлігі болып табылады.

Елдің барлық дерлік өңірлерінде әйелдер мен балаларға арналған 38 дағдарыстық орталық ашылды. Олар негізінен халықаралық ұйымдардың гранттары есебінен ұ с т а л а д ы .

2004 жылы дағдарыстық орталықтардың сенім телефондарына 27 мыңнан астам қоңырау түсті. Қоңыраулардың басым бөлігі тәни (23 %) және психологиялық (17 %) зорлық-зомбылыққа байланысты болды. Көмек сұрағандардың барлығына консультациялық көмек көрсетілді, олардың жартысынан астамы - психологтар мен з а ң г е р л е р д і ң к ө м е г і .

2001-2003 жылдары ЮНИФЕМ-мен бірлесіп отырып, "Зорлық-зомбылықсыз өмір - бұл біздің құқығымыз" атты ірі ақпараттық науқан өткізілді.

Алғаш рет әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық тақырыбына Қазақстан Республикасының Жоғарғы соты тартылды. Осы мәселелер бойынша сот тәжірибесін жақсарту жөнінде нақты ұсынымдар қабылданды.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2001 жылғы 12 наурыздағы N 346 қаулысымен Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық проблемаларымен айналысатын мемлекеттік органдардың, ұйымдардың және қоғамдық бірлестіктердің өзара іс-қимылын ұйымдастыру ережесі бекітілді.

"Тұрмыстағы зорлық-зомбылық туралы" Қазақстан Республикасы Заңының жобасы әзірленді. Ол тұрмыстағы зорлық-зомбылықтан қорғалуға тиіс адамдардың тобын және зардап шеккендерге көмек көрсетуге тиіс ұйымдарды айқындайды. Зорлық-зомбылықтың одан әрі жолын кесу мақсатында сот практикасына күзеттік ордерлерді енгізу көзделіп отыр. Заң жобасы елдің барлық дерлік өңірлерінде талқылаудан өтті және Үкіметтің 2007 жылға арналған заң жобалау жұмыстарының перспективалық жоспарына енгізілді.

"Кейбір заңнамалық актілерге заңсыз көші-қон мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы", "Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексіне толықтырулар енгізу туралы" Қазақстан Республикасының заңдары қабылданды, "Қазақстан Республикасындағы туристік қызмет туралы" Қазақстан Республикасының Заңына толықтыру енгізілді. Енді адамдарды Қазақстанның шегінен тысқары жерлерге заңсыз әкету немесе олардың заңсыз транзиті мүлікті тәркілей отырып, 3 жылдан 8 жылға дейін бас бостандығынан айыру түріндегі жазаға тартылуға тиіс қылмыс болып с а н а л а д ы .

Көші-қон жөніндегі халықаралық ұйыммен бірлесіп "Әйелдер трафигінің алдын алу

бойынша ақпараттық науқан" және "Қазақстаннан, Қазақстанда, ол арқылы және оның ішінде адамдардың саудасына (трафигіне) қарсы күрес" жобалары іске асырылды.

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасы Үкіметінің жанында Адамдары заңсыз әкетуге, әкелуге және саудалауға қарсы күрес мәселелері жөніндегі ведомствоаралық комиссия жұмыс істейді. Адамды сатуға қарсы күрес, қылмысты болдырмау және оның алдын алу жөніндегі 2004-2005 жылдарға арналған ұлттық жоспар әзірленді.

2004 жылғы қарашада Қазақстан Адамдарды сатуға және үшінші тұлғалардың жезөкшелікті пайдалануына қарсы күрес туралы Конвенцияға және аталған Конвенцияға қорытынды хаттамаға қол қойды.

Адамдарды жыныстық немесе басқа жолмен пайдалану үшін заңсыз тарту (трафик) фактілері бойынша 1999 жылы - 8, 2000 жылы - 3, 2001 жылы - 5, 2002 жылы - 0, 2003 жылы - 4, 2004 жылы - 14 қылмыс тіркелген.

Күшті жақтары

Гендерлік теңдік мәселелері бойынша қоғамда оңды өзгерістер байқалады, бұл әйелдерге қатысты зорлық-зомбылықты түбірінен жою үшін басты факторлардың бірі болады.

Ерлер мен әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық деңгейі туралы ақпарат беретін статистикалық ақпарат алудың тетігі жолға қойылған.

Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық туралы ақпараттық деректер қоры құрылып, қалыптастырылуда.

Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық проблемаларымен айналысатын мемлекеттік органдардың, ұйымдар мен қоғамдық бірлестіктердің өзара іс-қимылының тетігі жолға қойылған және оның нормативтік базасы бар.

Коммерциялық жыныс қатынасы және жыныстық қол сұғылмаушылыққа қатер келтіру мәселесіне қоғамның назары аударылды.

Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Отбасы және әйелдер істері жөніндегі ұлттық комиссияның көмегімен және БҰҰ Балалар Қорының (ЮНИСЕФ) техникалық қолдау көрсетуімен Әлеуметтік-психологиялық қызметтің ғылыми-тәжірибелік орталығы "Балалар мен жастарды зорлық-зомбылықсыз мінез-құлыққа үйрету" жобасын іске асырды. 5-10 сынып оқушылары үшін оқу бағдарламасы, жоспар және оқу-әдістемелік жиынтық әзірленді. Пысықталғаннан кейін оларды білім беру жүйесіне енгізу бойынша шаралар қабылданатын болады.

Осал жақтары

Көтеріліп отырған тұрмыстық зорлық-зомбылық мәселесі ойдан шығарылған, отбасы - бұл қоғамның қол сұғылмауға тиіс ұяшығы, сондықтан оның ішкі істеріне араласуға жол берілмеуге тиіс деген қалыптасқан таптауырын бар. Үй ішіндегі

зорлық-зомбылық құрбандарының жартысы моральдық тұрғыдағы мінеуден қорқып, құқық қорғау органдарына шағынбайды.

Ішкі істер органдарының әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық проблемаларымен айналысатын бөлімшелері техникалық жағынан әлсіз жарақталған, зорлық-зомбылықтың құрбаны болған әйелдерге нақты көмек көрсету үшін жеткілікті мүмкіндіктері жоқ.

Әйелдер трафигі елеулі әлеуметтік құбылысқа айналууда. Сонымен қатар, оның ауқымы, нысандары мен түрлері туралы ақпарат сөзсіз жеткіліксіз.

Трафиктің құрбандары әдетте визасыз және төлқұжатсыз қалады да, заңсыз мигранттарға айналады. Бұл өмір сүру мен жұмыс істеудің құқыққа қарсы жағдайларына қарамастан, олардың құқық қорғау органдарымен байланыс жасауды қаламауына әкеледі.

Мүмкіндіктер

Мемлекеттік бағдарлама жасау және биліктің барлық деңгейлері мен барлық бөлімшелерін зорлық-зомбылық көріністеріне қарсы күреске қосу.

Қоғамдық бірлестіктерді жандандыру және бастамашылық топтардың кең шеңберін зорлық-зомбылықты болдырмау мен түбірінен жою жүйесіне тарту.

Зорлық-зомбылық нышандары бар қылмыстар мен құқық бұзушылықтарды жасағаны үшін қылмыстық және әкімшілік жауапкершілікті көздейтін заңнаманы жетілдіру, оны халықаралық нормаларға сәйкес келтіру.

Зорлық-зомбылыққа ұшыраған адамдарға арналған дағдарыстық орталықтар мен баспаналар жүйесін дамыту. Перспективада олар отбасы мен балаларға әлеуметтік қызмет көрсетудің барлық мекемелері үшін әдістемелік және ақпараттық базаға айналады.

"Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне адамдар саудасына қарсы түру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы" және "Тұрмыстық зорлық-зомбылық туралы" Қазақстан Республикасының заңдарын қабылдау.

БҰҰ-ның трансұлттық ұйымдасқан қылмысқа қарсы конвенциясын бекіту.

Оқып-үйрету және зорлық-зомбылықты ерте, бастапқы сатысында анықтау жолымен үйдегі зорлық-зомбылықты болдырмау және алдын алу.

Қатерлер

Адами қарым-қатынастар жүйесінде базалық бола отырып және еркектердің артық "жаратылғаны" туралы түсінікке негізделген кез келген зорлық-зомбылық көріністері үшін негіз ретінде әрекет ете отырып, гендерлік ассиметрия қажетсіз нысандарға ие болуы мүмкін. Бұдан басқа ол зорлық-зомбылық көріністеріне тап болған тұлғаның

б ұ з ы л у ы н а

ә к е л е д і .

Зорлық-зомбылықтың салдарлары өмірдің барлық қырларына әсер етеді. Бұл әлеуметтік оқшаулыққа және қоғамға қарсы мінез-құлыққа, экономикалық мүмкіндіктердің шектелуіне, саяси, қоғамдық немесе білім беру қызметіне қатысуға деген құлықтың болмауына әкелуі мүмкін. Зорлық-зомбылық тұлғаның және қоғам өмірінің барлық қырларына теріс әсерін тигізеді. Ол оны көзімен көрген балаларға күшті ықпал етеді. Зорлық-зомбылыққа шыдамдылықпен қарау және оны жасау - бұл тек келісілген және мақсатқа бағытталған іс-қимылдар арқылы ғана үзуге болатын ш е н б е р .

Кең таралған таптауырындардың салдарынан еркектер өздерінің зорлық-зомбылыққа ұшырағаны туралы сирек айтады. Олар "ер-азаматқа тән төзімділік" т а н ы т у ғ а т и і с д е п с а н а л а д ы .

Отбасындағы зорлық-зомбылық - ерлер мен әйелдердің өзін өзі өлтіруінің, кісі өлтіру мен ауырлығы орташа дене зақымдарының себептерінің бірі, сондай-ақ балалардың, жасөспірімдер мен жастардың арасындағы қылмыстың басты себептерінің б і р і .

Трафиктің құрбандарына қатысты адам құқықтары, соның ішінде өмір сүруге, жеке бостандығына заң алдындағы теңдікке, жүріп-тұру мен некеге тұру бостандығына, босқа тұтқындалудан және ұсталудан қорғалуға деген құқығы жиі бұзылады.

СТРАТЕГИЯЛЫҚ МІНДЕТТЕР

Зорлық-зомбылықты және жезөкшелікпен адамдарды саудалауға байланысты қылмыстарды болдырмау жөніндегі ұлттық заңнаманы одан әрі жетілдіру.

Ерлер мен әйелдерге қатысты зорлық-зомбылыққа қарсы күресті күшейту және оны айтарлықтай төмендетуге қол жеткізу.

Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың құрбандарына нақты көмек көрсететін, уақытша баспана беріп, материалдық қолдау жасайтын әлеуметтік қызметтерді дамыту. Зорлық-зомбылық құрбандарын еңбекпен емдеу және еңбекпен оналту.

Зорлық-зомбылықтың барлық көріністерінің қауіптілігі туралы халықты ағарту бойынша ақпараттық науқандар өткізу.

ІС-ҚИМЫЛДАР СТРАТЕГИЯСЫ

БҰҰ-ның Әйелдерге қатысты кемсітудің барлық түрлерін жою туралы конвенциясының ережелерін сот практикасында қолдану.

БҰҰ-ның трансұлттық ұйымдасқан қылмысқа қарсы конвенциясын және оның екі х а т т а м а с ы н б е к і т у .

Отбасындағы зорлық-зомбылықты қылмыс ретінде қарастыратын "Тұрмыстық зорлық-зомбылық туралы" Қазақстан Республикасының Заңын қабылдау.

Қазақстан Республикасының заңнамасына шет елдердегі және елдің ішіндегі трафиктің құрбандарын, соның ішінде трафикшілерге қарсы сот процестеріне куәгерлік жасайтындарын қорғау мәселелері бойынша тиісті өзгерістер енгізу.

Құлдыққа, мәжбүрлеп еңбек етуге немесе құлдыққа ұқсас жағдайларға тарту мақсатында адамдарды (соның ішінде әйелдер мен балаларды) елден заңсыз әкетуге қарсы күрес жөніндегі ұлттық үйлестіру орталығын құру мүмкіндігін қарастыру.

Қазақстаннан және ТМД елдерінен келген трафик құрбандарының шетелде болуының мән-жайы анықталғанға дейін оларды орналастыра тұру үшін мемлекеттік шекара арқылы өткізу пункттерінде оңалту орталықтарын құру мәселелерін қарастыру.

Үй ішіндегі зорлық-зомбылықты жасағаны үшін кінәлі адамдарға шара қолдану жөнінде іс жүргізу әрекеттерін оңайлату бойынша шаралар қабылдау.

Зорлық-зомбылықтың алдын алумен және жолын кесумен айналысатын Ішкі істер министрлігі құрылымдық бөлімшелерін нығайту.

Қолдау көрсетуге, зорлық-зомбылықтан қорғауға, оңалтуға және уақытша баспана берілуіне мұқтаж әйелдерге тұрақты қамқорлық жасауды жүзеге асыру.

Ерлер мен әйелдерге олардың өмірдегі күрделі жағдайларды жеңіп шығу жөніндегі жеке мүмкіндіктері мен ішкі ресурстарын жұмылдыра білу проблемаларын шешуге психологиялық қолдау көрсету.

Зорлық-зомбылықты, соның ішінде трафикті болдырмау проблемаларымен байланысты ақпараттық-насихаттау және білім беру жұмысын (оқып-үйрету бағдарламалары, буклеттер мен бюллетеньдер шығару) жүргізу.

Зорлық-зомбылыққа қарсы күрестің халықаралық тәжірибесін таратуға жәрдемдесу. Әйелдердің саяси және құқықтық мәдениетіне жеке және корпоративтік тұрғыдан өзіне өзі баға беруін көтеру жолымен зорлық-зомбылықты түбірімен жоюға өздерінің қатыстылығын түсінуіне жәрдемдесу.

Үкіметтік емес ұйымдармен бірлесіп құқық қорғау және әділет органдарында жұмыс істейтін мамандарды, сондай-ақ денсаулық сақтау қызметкерлерін гендерлік оқытуды тұрақты түрде жүргізу.

Әлеуметтік мәні бар жобаларға берілетін мемлекеттік гранттар есебінен дағдарыстық орталықтарға қолдау көрсету.

Ерлерге, әйелдер мен балаларға қатысты зорлық-зомбылық проблемалары, отбасы мен тұрмыстағы зорлық-зомбылықтың салдарларын бағалау, нәпсілік тұрғыдан соңына түсу бойынша арнайы ғылыми зерттеулер жүргізу.

Зорлық-зомбылық фактілерінің алдын алу мақсатында жайсыз отбасыларымен және халықтың ықтимал контингентімен алдын алу жұмысын жүргізу.

Білім беру жүйесіне "Балалар мен жастарды зорлық-зомбылықсыз мінез-құлыққа үйрету" бағдарламасын енгізу.

Еңбек ұжымдарында жыныс нышаны бойынша кемсітудің кез келген түрлеріне, ауызша зорлық-зомбылыққа, нәпсілік соңына түсуге және әйелдер мен еркектердің

абыройын түсіретін басқа да мінез-құлық нысандарына тыйым салу бойынша жұмыс жүргізу.

Көрсеткіштер:

1. Тиісті заңнаманың ("Тұрмыстық зорлық-зомбылық туралы" заң және т.б.) және тиісті іске асыру тетіктерінің болуы;
2. Өткен жыл ішіндегі әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық оқиғаларының саны;
3. Әйелдерді зорлық-зомбылықтан қорғау жөніндегі Ішкі істер министрлігі қызметкерлерінің саны;
4. Дағдарыстық орталықтардың, соның ішінде баспаналары барларының саны (көмек сұраған ерлер мен әйелдердің саны, барлығы, соның ішінде зорлық-зомбылық түрлері бойынша);
5. Гендерлік зорлық-зомбылыққа арналған теледидар/радио бағдарламаларының хабарлардың, ақпараттық роликтердің, жарияланымдардың саны.

7-БӨЛІМ. ОТБАСЫНДАҒЫ ГЕНДЕРЛІК ТЕНДІККЕ ҚОЛ ЖЕТКІЗУ. ОТБАСЫН НЫҒАЙТУ ЖӘНЕ ОТБАСЫНДАҒЫ ТӘРБИЕНІҢ РӨЛІН КҮШЕЙТУ

МАҚСАТЫ

Отбасы және отбасылық-некелік қарым-қатынастар институтын нығайту, отбасының беделін көтеру, неке мен отбасы құндылықтардың насихаттау, ұрпақтардың әлеуметтік және мәдени сабақтастығын қамтамасыз ететін және азаматтық қоғамның тұрақтылығы мен орнықты дамуының факторы болып табылатын отбасылық қарым-қатынастарда гендерлік теңдікке қол жеткізу.

Эгалитарлық отбасының гендерлік теңдік қағидаларына бағдар алған жаңа үлгілерін қалыптастыру. Еркектерді үй жұмысы саласына және балаларды тәрбиелеу процесіне тарту.

ЖАҒДАЙДЫ ТАЛДАУ

Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес (27-бап) "Неке мен отбасы, ана мен әке және бала мемлекеттің қорғауында болады".

"Неке және отбасы туралы" Қазақстан Республикасының Заңы отбасы-неке қатынастарын белгілейді және реттейді. Олардың басты қағидаты - отбасындағы ерлі-зайыптылардың құқықтарының теңдігі балаларды отбасында тәрбиелеудің басымдығы, отбасының кәмелетке толмаған және еңбекке қабілетсіз мүшелерінің құқықтары мен мүдделерін қорғау.

Халық санағының деректері бойынша (1999 ж.) Қазақстанда 3,5 млн. отбасы бар. Отбасының орташа мөлшері - 4 адам, соның ішінде ауылда - 4,6 адам, қалада - 3,6. Некеде әйелдердің 56 %-ы және еркектердің 62 %-ы тұрды.

Некеге тұрудың орташа жасы ұлғайып келеді. 2004 жылы ол әйелдерде 24,0 жасты, еркектерде - 26,9 жасты құрады.

Шамамен 1 млн. адам (9,1 %) жесір болып табылады, әрі олардың арасындағы әйелдер саны еркектерге қарағанда 6 есе көп, негізінен үлкен және егде жас есебінен.

Шамамен 700 мыңға жуық адам (6,4 %) - ажырасқан және айырыласқан азаматтар, мұндағы әйелдердің саны да еркектерге қарағанда екі есе дерлік артық.

23 жастан асқан әйелдердің 0,5 миллионнан астамында немесе әрбір тоғызыншысында бала жоқ.

445 мың үй шаруашылығы немесе 11 %-ы тек балалары бар аналардан тұрады, олардың үштен екісіне жуығы - жасы кәмелетке толмаған балалары бар әйелдер.

Отбасы ішіндегі міндеттердің бөлінуі дәстүрлі сипатқа ие және әйелдерді кемсітеді. Еркектердің уақытының бюджеті әдетте еңбекақы төленетін жұмыстан және бос уақыттан құралады, әйелдердікі - еңбекақы төленетін жұмыстан, үй ішіндегі міндеттерден, бала тәрбиесінен және отбасы мүшелерінің қажеттіліктеріне қызмет көрсетуден құралады.

Күшті жақтары

Қазақстанда отбасы, әйелдер мен балалар мәселелері бойынша жеткілікті құқықтық база жасалған.

Қоғамда отбасының маңыздылығын, оның жаңа ұрпақты тәрбиелеудегі, қоғамдық тұрақтылық пен үдерісті қамтамасыз етудегі рөлін түсіну.

Отбасы мен балалардың мүдделерін ескеру қажеттілігін мойындау, сондай-ақ оларға әлеуметтік қолдаудың арнайы шараларын қабылдау.

Отбасының патриархаттық құрылымын іс жүзінде реформалау және гендерлік серіктестікпен ынтымақтастыққа бағдар алған түрлі жаңа үлгілердің пайда болу үрдісі байқалады.

Осал жақтары

Бір ата-анадан және балалардан тұратын толық емес отбасылар негізінен аналарға тән болып табылады. 1999 жылғы халық санағына сәйкес басшысы әйелдер болып табылатын толық емес отбасылар 91 %-ды құрады.

850 мыңға жуық адам немесе халықтың 6 %-ы отбасынан тыс өмір сүреді.

Отбасындағы балалар тәрбиесіне әкелердің ықпалы азайды.

Ажырасу саны артып келеді, отбасының беделі түсуде отбасының ішкі өміріндегі шиеленіс, әйелдерге қатысты қақтығыстар мен зорлық-зомбылық фактілері күшейе түсуде.

Мүмкіндіктер

Отбасына қолдау көрсетудің әлеуметтік кепілдіктерін одан әрі жетілдіру оның нығайуына ықпал ететін болады.

Барлық отбасыларының қолы жете алатын мектептен тыс мекемелер, мектеп оқушыларына арналған жазғы сауықтыру лагерьлері жүйесін дамыту.

Отбасылы еркектердің өмірінің ұзақтығы бойдақ еркектерге қарағанда көбірек.

Қатерлер

Ресми некеде ешқашан тұрмаған адамдар санының өсуі байқалады. 23 жастан асқан осындай әйелдер мен 26 жастан асқан еркектердің саны шамамен тең, барлығы 1,2 млн. шамасында немесе әрбір бесінші дерлік. Зерттеулер көрсеткендей, бүгін жас адамдардың елеулі бөлігі батыс елдердің тәжірибесі бойынша тіркелмеген некеде тұрады.

Көп балалы отбасылар, жалғыз басты аналар мен жас отбасылар неғұрлым қиын жағдайда тұрады.

Болашақ адами әлеуеттің дамуындағы отбасының жасампаздық рөлін қазіргі заманғы қоғам толық түсінбейді және оған аз қолдау көрсетеді.

Көптеген отбасылық жұптар мен күйеуі жоқ әйелдер бір баламен шектеледі немесе баланың тууын белгіленбеген мерзімге кейінге қалдырады.

Демографиялық жағдайдың нашарлауы, жалғыз басты еркектер мен әйелдер санының ұлғаюы мүмкін.

СТРАТЕГИЯЛЫҚ МІНДЕТТЕР

Ұлттық неке-отбасылық заңнаманы одан әрі жетілдіру және отбасына әлеуметтік қолдауды жақсарту.

Отбасы мүшелерінің өз қабілеттерін іске асыруы мен бала тәрбиесі үшін тиісті әлеуметтік-экономикалық тұрғын үй-тұрмыстық жағдайлар жасау.

Отбасылық қарым-қатынастардағы гендерлік теңдікке қол жеткізу. Отбасының беделін көтеру, неке-отбасылық қарым-қатынастарды нығайту, неке мен отбасы құндылықтарын насихаттау.

Адамгершілік құндылықтарды жаңғырту және отбасы мен неке үлгісін дәріптеу.

Эгалитарлық отбасын қалыптастыру. Бала тәрбиесі мен үй ішіндегі міндеттерді орындау үшін жауапкершілікті тең бөлісу.

Неке-отбасылық қарым-қатынастардағы гендерлік теңдік мәселелері бойынша халықты ақпараттық-құқықтық ағартуды жақсарту.

ІС-ҚИМЫЛДАР СТРАТЕГИЯСЫ

Неке-отбасылық қарым-қатынастарды нығайту және отбасының мәртебесін көтеру жөніндегі заңнаманы жетілдіру. Балалары бар отбасыларына, соның ішінде көп балалы отбасыларына әлеуметтік қолдау көрсету мәселелерін реттеу жөніндегі нормативтік база ны қамтамасыз ету.

Неке мен отбасының рухани және адамгершілік негіздерін нығайтуға ықпал ететін озық отбасылық, этникалық-мәдени дәстүрлерді жаңғырту.

Отбасының экономикалық, ұрпақ әкелу және мәдени-психологиялық, функциясын іске асыру үшін қажетті жағдайларды қамтамасыз ету, отбасыларының өмір сүру сапасын жоғарылату.

Неке-отбасылық қатынастардағы және бала тәрбиелеудегі ерлер мен әйелдердің құқықтары мен міндеттерінің іс жүзіндегі теңдігін қамтамасыз ету.

Отбасы мен балаларды әлеуметтік қамсыздандырудың жұмыс істеп тұрған мамандандырылған институттарын, дағдарыстық жағдайлардан шығу және жаңа жағдайларға әлеуметтік-психологиялық тұрғыдан бейімделу бойынша отбасыларына мамандандырылған психологиялық-педагогикалық көмек көрсету қызметтерін дамыту.

Отбасы мен неке институтының перспективалары мен бағыттарын айқындай отырып, ұлттық дәстүрлер мен халықтың менталитетін ескере ала отырып, Қазақстандағы отбасының жағдайына көп жоспарлы зерттеу жүргізу. Аталған зерттеудің негізінде Қазақстандағы отбасының мәртебесін көтерудің кешенді бағдарламасын әзірлеу.

Радио-телеарналарда, басқа да бұқаралық ақпарат құралдарында түрлі салалардың мамандарын тарта отырып, неке-отбасылық қатынастар тақырыбына арналған тұрақты хабарлар (бағдарламалар) ұйымдастыру мүмкіндігін қарастыру.

Әр түрлі жас топтарындағы жалғыз басты азаматтардың танысу клубтарының және басқа араласу нысандарының желісін дамыту.

Қазақстан азаматтарының бала асырап алу рәсімін оңайлату және халықаралық бала асырап алудың проблемалық мәселелерін шешу.

Отбасына әлеуметтік қолдау көрсетуді күшейту тетіктерін дамыту, соның ішінде жалғыз басты ата-аналарға, кәмелетке толмаған балалары бар отбасыларына, соның ішінде көп балалы отбасыларына жеңілдіктер беру.

Отбасылық міндеттердің тең бөлінуін көтермелейтін және жұмыс істейтін аналар үшін емшек емізуді жеңілдететін жағдайлар жасайтын жұмыс берушілерді ынталандыру мүмкіндігін қарастыру.

Мектептер мен жоғары оқу орындарына арналған оқу курстарына "Отбасындағы гендерлік теңдік" бөлімін енгізу мүмкіндігін қарастыру.

Тәрбиелеу міндетін тек әйелдерге тән міндет деген көзқарасты өзгерту. Әкенің беделін көтеру. Ана болу әйелдердің мансаптық өсуі мен өз қабілеттерін іске асыруына кедергі болмауы үшін жағдайлар жасау.

Үй ішіндегі жұмыстың бағасын өзгерту, оның әлеуметтік және экономикалық функцияларын анықтау.

Көрсеткіштер:

1. Ұлттық заңнаманың халықаралық талаптарға сәйкестігі.
2. Отбасы мен балаларды әлеуметтік қамсыздандырудың мамандандырылған институттарының, дағдарыстық жағдайлардан шығу және жаңа жағдайларға әлеуметтік-психологиялық бейімделу бойынша отбасыларына мамандандырылған психологиялық-педагогикалық көмек көрсету орталықтарының саны.
3. Мектеп жасына дейінгі мекемелер мен медициналық мекемелердің саны.
4. Тіркелген ажырасулар саны.
5. Толық емес отбасылар саны.
6. Балалар жәрдемақысын алушылардың саны және жәрдемақы мөлшері.
7. Арнайы радио-теледидар бағдарламаларының, сондай-ақ мерзімдік баспасөздегі айдарлардың болуы.

8-БӨЛІМ. ГЕНДЕРЛІК ЖАҒЫНАН СЕЗІМТАЛ ҚОҒАМДЫҚ САНАНЫ ДАМУ

МАҚСАТЫ

Қоғамдық санада қоғамдық өмірдің барлық салаларында ерлер мен әйелдердің әлеуметтік теңдігінің қажеттілігін қалыптастыру.

Қоғамдық сананы түбірінен өзгерту, бір жыныстың екінші жыныстан артықшылығы мен басымдығы туралы пікірмен байланысты гендерлік таптаурындарды түбірімен жою. Гендерлік өзіндік сананың және ерлер мен әйелдердің өмір тәжірибелерінің ерекшеліктерін ескере отырып, құқықтар мен мүмкіндіктердің гендерлік теңдігі қағидатына негізделген мінез-құлық түрлерінің жаңа үлгілерін қалыптастыру.

ЖАҒДАЙДЫ ТАЛДАУ

Қазақстандық қоғамды демократияландыру барысында қоғам жағдайының барынша сезімтал көрсеткіші ретінде бұқаралық ақпарат құралдарына айрықша рөл беріледі.

Мемлекеттік және мемлекеттік емес теледидар бағдарламаларында гендерлік теңдік

тақырыбы белсенді түрде талқылануда.

Әйелдер тақырыбы - республикалық және өңірлік БАҚ беттеріндегі ең танымал және көп мөлшердегі тақырыптардың бірі. Әйелдердің үкіметтік емес секторға қатысуына үлкен назар аударылады, бұл орайда ең әуелі әйелдердің үкіметтік емес ұйымдары ерекшеленеді.

Ана болу проблемалары, өскелең ұрпақты адамгершілік тұрғыдан тәрбиелеудегі отбасы және ана институтының маңызы жөніндегі мамандандырылған журналдар шығарылады.

2004 жылы мемлекеттің гендерлік саясатын көрсету мемлекеттік тапсырыстың тақырыптық тізбесіне жеке жолмен ретінде енгізілді.

Барлық жұмыс істейтін БАҚ-тар меншік нысанына қарамастан, ашық конкурстарға қатысу жолымен мемлекеттік тапсырыс алу мүмкіндігіне ие болады. 2004 жылы тапсырыстарды 33 газет, 26 журнал, республикалық деңгейдегі 1 ақпарат агенттігі және 36 орталық және өңірлік телерадиокомпаниялар алды. Бұл орайда газеттердің, журналдардың, радио және телеарналардың 80 %-ы мемлекеттік емес болып табылады.

"Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс туралы" Қазақстан Республикасының Заңы қабылданды, ол мемлекеттің үкіметтік емес ұйымдармен өзара іс қимылының қазақстандық үлгісін белгілеуге арналған. Ол әлеуметтік мәні бар жобаларды мемлекеттік бюджеттің қаражаты есебінен шешуге үкіметтік емес ұйымдардың кеңінен қатысуы үшін құқықтық негізді қамтамасыз етеді, халыққа көрсетілетін әлеуметтік қызметтердің сапасы мен көлемін арттыруға мүмкіндік береді.

Гендерлік жағынан сезімтал журналистерді даярлау жөнінде жұмыс жүргізілуде. Соңғы 2 жыл ішінде Отбасы және әйелдер істері жөніндегі ұлттық комиссияның бастамасы бойынша БҰҰ-ның "Гендер және даму" Бюросымен бірлесіп, электрондық және басылымдық бұқаралық ақпарат құралдарының 150 журналисі оқытылды.

Мемлекет пен құқық қорғау ұйымдарының міндеті еркектер мен әйелдердің гендерлік теңдігінің негізіндегі рөлі мен мәртебесі туралы жастарға арналған бағдарламаларға қолдау көрсету және жүзеге асыру болып табылады. Сонымен қатар көптеген хабарларда, көркем және тіпті мультипликациялық фильмдерде де зорлық-зомбылықты насихаттау элементтері бар. Теледидарда әлі де гендерлік таптаурындар насихатталады, әйелге деген дөрекі қатынасқа, порнографиялық импликацияларға жол беріледі.

Әйелді және гендерлік рөлдерді стереотипті түрде бейнелеу әсіресе жарнамалық және коммерциялық ақпаратқа тән.

Күшті жақтары

Бұқаралық ақпарат құралдарында қоғамға, көпшілік аудиторияға ықпал етудің үлкен мүмкіндіктері, ерлер мен әйелдердің теңдігіне қол жеткізу мәселелерінде жедел нәтижеге қол жеткізу мүмкіндігі бар.

Қазақстан тәуелсіздік алған жылдар ішінде қоғамдық қатынастардың демократияландырылуы, БАҚ саласындағы ырықсыздандыру гендерлік теңсіздік проблемаларына қатысты материалдардың көбеюіне ықпал етеді.

Әйелдер қозғалысының жандануы, әйелдердің арта түскен саяси әлеуеті, әйелдердің ҰЕҰ-ның тиімді қызметі, әйелдер кәсіпкерлігі құбылысының қалыптасуы.

БАҚ басшыларына құрамында әйелдер санының көбеюі жағына бағдар алу отбасына, әйелдер мен балаларға қатысты проблемалардың шешілуіне оңды әсер етеді. Аталған проблеманы бұқаралық ақпарат құралдарында көтеру, басшы әйелдердің жұмысын көрсету, әйелдердің мүдделерін түрлі билік органдарында қолдау - осы және басқа да шаралар әйелдердің басшылық қызметтерге жоғарылауына ықпал етуі мүмкін.

Осал жақтары

Қоғамның менталитетін өзгерту жөніндегі ағартушылық жұмыс жеткілікті жүргізілмейді.

Ерлер мен әйелдерге қатысты кемсітуге қарсы күрес бойынша ақпараттық науқандар аз.

Мемлекеттің гендерлік саясатын түсіндіру бойынша мақсатты бағдарламалар жоқ. Журналистер гендерлік теңдікке қол жеткізу мәселелеріне жеткіліксіз дайындалған.

БАҚ әзірше гендерлік мәселелерді шешуде белсенді серіктестерге айналған жоқ.

Мүмкіндіктер

Халықты құқықтық және гендерлік жағынан ауқымды түрде ағарту.

Гендерлік проблемаларды көрсетуге арналған мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс осы мәселе жөніндегі бағдарламалардың санын айтарлықтай көбейтуге мүмкіндік береді.

Журналистерді оқып-үйрету БАҚ-тарда гендерлік мәселелердің түсініктірек түрде ашып көрсетілуіне ықпал ететін болады.

Қатерлер

Мемлекеттің гендерлік саясатының БАҚ-тарда жеткілікті түрде көрсетілмеуі қабылданып жатқан шаралардың тиімділігін белгілі бір дәрежеде төмендетуі мүмкін.

Гендерлік таптаурындардың трансляциялануын жалғастыру елдегі демократиялық қайта құруларды іске асыруда елеулі тежегішке айналуы мүмкін.

СТРАТЕГИЯЛЫҚ МІНДЕТТЕР

Гендерлік таптаурындарды жеңу және тең құқықтар мен мүмкіндіктер идеологиясына бағдарланған гендерлік мұраттар мен ұстанымдардың жаңа жүйесін құру. Бұл ретте гендерлік теңдік гендерлік айырмашылықтарды, әйелдің және еркектің мінез-құлық типтерінің бірегейлігін есепке ала отырып түсіндірілуге тиіс.

Әйелдер мен еркектердің тең құқықтылығы қағидатының сақталуы негізіндегі сөз бостандығын қамтамасыз ету.

ІС-ҚИМЫЛДАР СТРАТЕГИЯСЫ

Гендерлік жағынан сезімтал қоғамдық сананы көтеру жөніндегі ұлттық гендерлік саясатты жүргізу. Бұл мақсаттарда білім беру, мәдениет, бұқаралық ақпарат құралдары сияқты қуатты ұлттық тетіктерді пайдалану.

Қоғамның гендерлік мәдениетін көтеруге мемлекеттік билік пен басқару органдарындағы ерлер мен әйелдердің тең өкілдігі болуына оңды қатынастарды қалыптастыруға бағытталған кең ауқымды, ақпараттық ағартушылық науқандар өткізу.

Мемлекеттік органдар мен БАҚ-тың ерлер мен әйелдердің әлеуметтік теңдігіне қол жеткізу мәселелеріндегі ынтымақтастығын қамтамасыз ету.

БҰҰ-ның Әйелдерге қатысты кемсітудің барлық түрлерін жою туралы конвенциясы ережелерінің, Қазақстан Республикасында әйелдердің жағдайын жақсарту жөніндегі ұлттық іс-қимылдардың жоспарының, адам құқықтары жөніндегі халықаралық құжаттардың іске асырылу мәселелерін бұқаралық ақпарат құралдарында к е н і н е н к ө р с е т у .

Барлық саяси, әлеуметтік процестердің толық құқықты әрі белсенді қатысушысы ретіндегі қазіргі заманғы әйелдің көшбасшы әйелдің өркениетті бейнесін қоғамдық санада белсенді түрде қалыптастыру, әйелдің елдің саяси өміріндегі рөлін көрсету.

Бұқаралық ақпарат құралдарына гендерлік теңдікті насихаттау бөлігінде қолдау ж а с а л у ы н қ а м т а м а с ы з е т у .

БАҚ-тардың гендерлік сезімталдығын көтеру жөнінде шаралар қабылдау. Болашақ журналистерді кәсіби жағынан даярлау ісіне гендерлік білім беруді енгізу, ақпарат өндірушілер - баспагерлер, редакторлар, журналистер арасында ағартушылық жұмыс ж ү р г і з у .

Ерлер мен әйелдердің бұқаралық ақпарат құралдарының жұмысына тең дәрежеде қатысуына, мемлекеттік, сондай-ақ мемлекеттік емес бұқаралық ақпарат құралдарының басқарушы және бақылаушы органдарына тағайындау кезінде олардан тең өкілдік етілуін қамтамасыз етуге жәрдем көрсету.

Көрсеткіштер:

1. Бұқаралық ақпарат құралдарындағы мемлекеттің гендерлік саясатын іске асыруға бағытталған бағдарламалардың саны.
2. Әлеуметтік тапсырыс есебінен әзірленетін ерлер мен әйелдердің құқықтары мен мүмкіндіктерінің теңдігі туралы әлеуметтік мәні бар жобалардың саны.
3. Халықты құқықтық және гендерлік ағарту жөніндегі бағдарламалардың болуы.
4. БАҚ-тағы басшылық деңгейіндегі ерлер мен әйелдердің арақатынасы.
5. Гендерлік мәселелерді көрсету бойынша оқытылған журналистердің саны.

9-БӨЛІМ СТРАТЕГИЯНЫ ІСКЕ АСЫРУДАН КҮТІЛЕТІН НӘТИЖЕЛЕР

1. Мемлекеттің жалпы саясаты Мыңжылдықтың даму, соның ішінде елдегі гендерлік теңдікке қол жеткізу мақсаттарын орындауға бағдарланатын болады.
2. Қоғамдық сананың гендерлік парадигманың ауысуы - бір жыныстың басым болуынан - екі жыныстың серіктестігі мен ынтымақтастығына ауысу жағына бірте-бірте өзгеруі орын алады. Мемлекеттік қызметшілер, барлық деңгейлердегі депутаттар мен басшылар, шешімдер қабылдау деңгейінде тұрғандардың барлығы гендерлік жағынан сезімтал болады.
3. Әйелдер өздерінің жеке басының әлеуеті мен адами әлеуетін іске асыра отырып, әлеуметтік дамудың барлық процестеріне тең дәрежеде қатысатын болады. Олар тең дәрежеде қоғамдық салаларға, ал еркектер - отбасы, үй еңбегі және бала тәрбиесі сияқты қарапайым салаларға кіретін болады.
4. Осының бәрі елдегі азаматтық қоғамның одан әрі жетілуіне және "паритеттік демократияның" қалыптасуына ықпал ететін болады.

Қоғамдық-саяси салада гендерлік теңдікке қол жеткізу бойынша

1. Қазақстандық заңнамаға гендерлік ерекшеліктерге немқұрайды қарауға байланысты әлеуметтік тәуекелдер мен ықтимал залалды азайту мақсатында, барлық қолданыстағы және әзірленетін нормативтік құқықтық актілерге, мемлекеттік бағдарламаларға, әлеуметтік мәні бар жоспарлар мен жобаларға, салалық стратегиялар мен тұжырымдамаларға міндетті түрде гендерлік сараптама жасау туралы норма енгізілетін болады.
2. Гендерлік теңдікті қамтамасыз ету институттарын қалыптастыру болжануда, әйелдердің құқықтарын қорғаудың құқықтық тетіктерін қамтамасыз ету бойынша жұмыс жалғастырылады.
3. Әйелдердің шешімдер қабылдау деңгейіндегі, соның ішінде Үкіметте,

Парламентте, әкімдіктерде, мәслихаттар мен сот органдарында өкілдігі болуы Іс-әрекеттердің Пекин платформасы ұсынатын 30 % дейін көбейеді.

4. Әлеуметтік мәні бар жобаларға бөлінетін қаражат көлемінің ұлғаюының арқасында, отбасының, әйелдер мен балалардың құқықтарын қорғау саласында жұмыс істейтін қоғамдық бірлестіктермен және үкіметтік емес ұйымдармен мемлекеттік органдардың ынтымақтастығы сапалық жағынан жаңа деңгейге көтерілуде.

Экономикада гендерлік теңдікке қол жеткізу бойынша

1. Әйелдер жер, материалдық, қаржылық және басқа да ресурстарға ерлермен тең дәрежеде қол жеткізетін болады. Еңбек нарығындағы әйелдердің бәсекеге қабілеттігі артады. Кәсіпкерліктегі, соның ішінде шағын және орта бизнестегі әйелдердің саны артады. Әйелдерге тиесілі кәсіпорындардың саны артады.

2. Дәстүрлі түрде әйелдер еңбек ететін экономика салаларын - жеңіл, тігін, тағам өнеркәсібін және басқаларын дамыту тетіктері әзірленетін болады.

3. Әйелдер ақпаратқа, білім алуға, кәсіби даярлыққа, консультациялық көмекке кеңінен қол жеткізе алатын болады. Олар үшін экономикалық білім берудің арнайы орталықтары, кредиттік желілер мен қорлар құрылатын болады.

4. Ата-аналардың еңбек белсенділігін арттыру мақсатында мемлекеттік және жеке мектепке дейінгі балалар мекемелерінің саны артады. Бала күтімімен және оларды тәрбиелеумен айналысатын әйелдер мен ерлерге қолдау көрсету бойынша шаралар қабылданатын болады. Ерлерді бала күтіміне тартудың тетіктері әзірленетін болады.

5. Бала күтімі бойынша демалыста жүрген әйелдердің үздіксіз міндетті зейнетақы жинақталымдарына құқықтары заңнамалық түрде бекітілетін болады.

Гендерлік білім беру бойынша

1. Халыққа бала кезден бастап гендерлік білім беру мен ағарту жүйесі дамытылатын болады.

2. Қыздар мен әйелдер Қазақстан экономикасының басымдықты салаларында (мұнай-газ өнеркәсібі, машина жасау, құрылыс, көлік) жұмыс істей алуы үшін оларды техникалық мамандықтарға оқыту үшін жағдайлар жасалатын болады.

3. Саясаткерлердің, қоғамдық қозғалыс көшбасшыларының, кәсіподақтар өкілдерінің, журналистердің гендерлік санасын және гендерлік сезімталдығын жоғарылату мақсатында оларды оқыту іске асырылатын болады.

Ұрпақ әкелу денсаулығын сақтау бойынша

1. Ерлер мен әйелдердің ұрпақ әкелу денсаулығын сақтау мемлекеттік органдар және осы мәселелермен айналысатын үкіметтік емес ұйымдар қызметінің басымдығына

айналады. Қоғамдық денсаулық сақтау тетіктері дамиды.

2. Анемиямен, йод тапшылығы дерттерімен, сүт безі рагімен және халықтың ұрпақ әкелу денсаулығына әсер ететін басқа да сырқаттармен ауыру айтарлықтай төмендейді.

3. Ерлер мен әйелдерді қазіргі заманғы контрацепция құралдарымен қамтамасыз ету жөніндегі шаралар қабылданатын болады.

4. Еркектердің өз денсаулығын сақтау үшін жауапкершілігі артады, өндірістегі жазатайым оқиғалардан болатын жарақаттану мен өлімді азайту бойынша шаралар қабылданатын болады.

5. Әйелдердің ұрпақ әкелу денсаулығын сақтау жөніндегі арнайы бағдарламаларды іске асырудың арқасында олардың денсаулық индексі жоғарылайды.

6. Балалар мен жастардың денсаулығы нығайтылады, темекі тартуға, нашакорлық пен маскүнемдікке қарсы күреске бағытталған шаралар қабылданатын болады, дене шынықтыру мен спорт, жастардың бос уақытын ұйымдастыру кеңінен дамиды.

Зорлық-зомбылықты болдырмау бойынша

1. Зорлық-зомбылықтың, соның ішінде адамдарды саудалаудың алдын алумен және жолын кесумен айналысатын ІІМ құрылымдық бөлімшелері нығайтылатын болады.

2. БҰҰ-ның трансұлттық ұйымдасқан қылмысқа қарсы конвенциясы және оның екі хаттамасы бекітілетін болады.

3. Шет елдердегі және ел ішіндегі трафиктің құрбандарын, соның ішінде трафикшілер туралы сот процестерінде куәгерлік жасайтындардың құқықтарын қорғау туралы заң қабылданады.

4. Үй ішіндегі зорлық-зомбылықты жасағаны үшін кінәлі адамдарға шара қолдану жөніндегі іс жүргізу әрекеттері оңайлатылатын болады. Әйелдердің өздеріне қатысты жасалған зорлық-зомбылық туралы шағым жасауы мен арыз беру рәсімі оңайлатылады.

5. Құлдыққа, мәжбүрлеп еңбек етуге немесе құлдыққа ұқсас жағдайларға тарту мақсатында адамдарды (соның ішінде әйелдер мен балаларды) елден заңсыз әкетуге қарсы күрес жөніндегі ұлттық үйлестіру орталығын құру туралы мәселе қаралатын болады.

6. Қазақстанның барлық аудандары мен қалаларында соның ішінде жергілікті бюджеттер мен әлеуметтік мәні бар жобаларға арналған гранттар есебінен дағдарыстық орталықтар жұмыс істейтін болады.

7. Балалар мен жастар зорлық-зомбылықсыз мінез-құлыққа оқытылатын болады.

8. Нәтижесінде адамның зорлық-зомбылықсыз лайықты өмір сүруі үшін тұрақты түрде жағдайлар жасалатын болады.

Отбасындағы гендерлік теңдікке қол жеткізу бойынша

1. Әкесі - асыраушы және табыскер, шешесі - қазан-аяқ иесі және отбасы ошағының сақтаушысы болатын патриархаттық отбасынан гендерлік теңдік қағидаттарына негізделген отбасының эгалитарлық үлгілеріне бірте-бірте көшу жүргізілетін болады.

2. Ерлер мен әйелдер еңбекақы төленетін жұмысты бала тәрбиесімен ұштастыру мүмкіндігіне ие болады. Отбасылардың өмір сүру сапасы жоғарылайды, отбасының экономикалық ұрпақ әкелу және мәдени-психологиялық функцияларын іске асыру үшін жағдайлар жасалатын болады.

3. Қазақстан азаматтарының бала асырап алу ресімдері оңайлатылып, халықаралық бала асырап алудың проблемалық мәселелері шешілетін болады.

4. Отбасы мен неке институтын дамытудың перспективалары мен бағыттарын айқындаумен, ұлттық дәстүрлер мен халықтың менталитеті ескеріле отырып, Қазақстандағы отбасының жағдайы туралы зерттеулер жүргізілетін болады. Қазақстандағы отбасының мәртебесін жоғарылатудың кешенді бағдарламасы әзірленетін болады.

5. Эгалитарлық отбасыларының саны артады.

Гендерлік теңдікті ақпараттық қамтамасыз ету бойынша

1. Ұлттық гендерлік саясат гендерлік теңдік белгісімен қоғамдық сананы өзгертуге бағытталатын болады.

2. Қоғамның гендерлік мәдениетін көтеруге бағытталған кең ауқымды ақпараттық ағартушылық науқандарды өткізу тәжірибесі жалғасатын болады.

3. Елдегі барлық саяси және әлеуметтік процестердің толық құқықты әрі белсенді қатысушысы ретіндегі қазіргі заманғы әйелдің, көшбасшы әйелдің өркениетті бейнесі қоғамдық санада белсенді түрде қалыптастырылатын болады. Қоғамның саяси өмірінде әйелдердің рөлі үнемі көрсетіліп отырады.

4. БАҚ-тар, білім беру мен мәдениет саласы гендерлік теңсіздік идеологиясын уағыздайтын бағдарламалардан бірте-бірте арылады және гендерлік теңдік пен ынтымақтастық бағытында жұмыс істейтін болады.

5. Осының барлығы қоғамдық сананың өмір мен қызметтің барлық салаларында ерлер мен әйелдердің әлеуметтік теңдігі жағына өзгеруіне ықпал ететін болады.

НЕГІЗГІ ҰҒЫМДАР

Уақытша арнайы шаралар - қоғамда гендерлік теңгерімге қол жеткізуге бағытталған шаралар (мысалы, оң дискриминация нысаны ретінде билік органдарындағы әйелдер өкілдігінің квотасы), БҰҰ-ның Әйелдерге қатысты кемсітудің барлық түрлерін жою туралы конвенциясына сәйкес ол кемсіту ретінде

қ а р а с т ы р ы л м а й д ы .

Гендер - бұл ерлер мен әйелдердің мінез-құлқын, сондай-ақ олардың арасындағы әлеуметтік өзара қатынастарды айқындайтын, олардың әлеуметтік және мәдени нормалары мен рөлдерінің жиынтығы.

"Gender" сөзі ағылшын тілінен аударғанда жыныс (еркек, әйел) дегенді білдіреді.

"Гендер" термині әлеуметтік процестерді түсінуге арналған талдамашылық құрал болып табылады.

Гендерлік талдау - әзірленіп жатқан және қолданыстағы дамыту жобаларының ерлер мен әйелдерге әр түрлі әсерін жүйелі түрде зерттеу. Ол саяси, экономикалық, әлеуметтік және басқа да факторлардың әйелдер мен еркектерге қалайша әсер ететінін көруге және салыстыруға мүмкіндік береді.

Гендерлік теңгерім - ұйымдастырушылық құрылымның барлық деңгейлеріндегі ерлер мен әйелдердің теңдігі.

Гендерлік бюджет - барлық салалар мен қызметтердің түрлері бойынша мемлекеттік бюджеттің ерлер мен әйелдердің түрлі топтарына ықпал етуін бағалау құралы. Гендерлік бағдарланған қаржыландыруды талдауды көздейді, барлық салалар мен қызметтердің түрлері бойынша негізгі шығыстардың әйелдер мен ерлерге жеке ықпалын қарастырады, мемлекеттік қызметтер саласындағы мүмкіндіктердің теңдігіне қол жеткізуге бағытталған стратегиялар мен қаржыландыруды талдайды.

Гендерлік зерттеулер - әйелдер мен ерлердің әлеуметтік-экономикалық, саяси және мәдени мәртебесін, гендерлік рөлдері мен гендерлік қатынастарын зерттеу. Қоғамдағы гендерлік қатынастарға ықпал ету жөніндегі саясатты, стратегиялар мен бағдарламаларды әзірлеу мен жоспарлау үшін ақпарат беру.

Гендерлік-құқықтық сараптама - халықаралық стандарттар мен нормалардың ұлттық заңнамада қандай дәрежеде іске асырылатынын айқындау. Ерлер мен әйелдер үшін тек тең құқықтар мен жауапкершілікті ғана емес, сонымен қатар тең мүмкіндіктерді де қамтитын гендерлік әділетті саясатты қалыптастыруға ықпал ететін, өкілдік және атқарушы органдардың, социумның гендерлік сезімталдығының дәрежесін айқындау.

Гендерлік ескі нанымдар - белгілі бір жыныстық тегімен және "жыныстардың мақсатымен" байланысты артықшылықтың немесе жартыкештіктің болуы туралы тапталуында.

Гендерлік саясат - қоғамдық өмірдің барлық салаларында ерлер мен әйелдердің теңдігіне қол жеткізуге бағытталған мемлекеттік және қоғамдық қызмет.

Гендерлік теңдік - әлеуметтік функцияларды орындау кезінде жыныстық тегіне карамастан әйелдер мен ерлердің ресурстар мен игіліктерге тең дәрежеде қол жеткізуі.

Гендерлік тең құқықтылық - әйелдер мен ерлердің заң алдындағы тең құқықтылығы, гендерлік теңдікке жету жолдарының бірі болып табылады.

Гендерлік рөлдер - сол қоғамда және сол тарихи жағдайда қолданылатын

әлеуметтік және мәдени нормаларға сәйкес ерлер мен әйелдерге таңылатын әлеуметтік рөлдері.

Гендерлік статистика - ерлер мен әйелдердің әлеуметтік-саяси өмірдің барлық салаларындағы тиісті жағдайын бейнелеу және қоғамдағы гендерлік проблемалар мен қатынастарды көрсетеді.

Гендерлік таптаурындар - лайықты "әйелдік" және "еркектік" мінез-құлық, олардың тиістілігі, әлеуметтік рөлдері мен қызметі туралы қоғамда жалпыға бірдей қабылданған орнықты көзқарастар.

Гендерлік сезімталдық - жыныс нышаны бойынша кемсitudiң негізінде жататын әлеуметтік жағынан шарттасқан факторларды түсіну және назарға алу.

Гендерлік сезімтал жоспарлау - әйелдер мен қыздарға даму процесіне қатысуға көбірек мүмкіндік беруге арналған және жоспарланған іс-қимылдардың әйелдер мен ерлерге әсерін өлшеуге арналған арнайы әдістер мен құралдар.

Гендерлік сараптама - мемлекеттік бағдарламалар мен өзге де актілердің ерлер мен әйелдер теңдігінің конституциялық құқығына сәйкес келуін айқындау және жыныс нышаны бойынша кемсitudi болдырмау мақсатында оларды қоғамдық-құқықтық тұрғыдан талдау.

Жыныс нышаны бойынша кемсіту - жыныс нышаны бойынша адамның құқықтары мен бостандықтарын кез келген шектеу немесе қысым көрсету, сондай-ақ оның абыройын түсіру. Жыныс нышаны бойынша кемсіту кемсitudiң ең кең таралған түрі болып табылады.

Жанама түрде кемсіту - жынысы бойынша формалды ажыратуға (шектеуге, айрықшалауға) негізделмеген, бірақ әр түрлі жыныстағы адамдардың өз құқықтары мен бостандықтарын пайдалануында оларға әр түрлі әсер ететін іс-әрекеттер.

Оң дискриминация - ерлер мен әйелдердің арасында іс жүзіндегі теңдік орнатылуын жеделдетуге бағытталған уақытша арнайы шараларды енгізу мүмкіндігі. Жыныс нышаны бойынша дәстүрлі түрде кемсітілетін топтардың өкілдеріне қызмет сатысы бойынша жоғарылату, биліктің сайланатын органдарына ұсынылу, жұмысқа орналасу, білім алу кезінде артықшылықтар беру.

Тікелей кемсіту - жыныстық тегін іс-әрекеттерде пайдалану мақсатында оны нақты көрсете отырып кемсіту.

Астыртын кемсіту - жыныстық тегін тікелей көрсетпестен, бірақ жынысы әр түрлі адамдар үшін бірдей нәтиже бермейтін қасақана кемсіту.

Үйдегі зорлық-зомбылық (отбасындағы зорлық-зомбылық) - егер бұл іс-әрекет отбасы мүшесінің заңды құқықтары мен бостандықтарына қысым көрсетсе, оның тәнін немесе жан дүниесін қинап, моральдық зиян келтірсе немесе отбасы мүшесінің дене жағынан немесе жеке басының дамуына қатер келтіретін болса, отбасының бір мүшесінің екінші мүшесіне қатысты іс-әрекеті.

Үй еңбегі - әйелдердің үй шаруашылығын жүргізу жөніндегі ақысы төленбейтін,

сандық баламасы мен әлеуметтік тұрғыдан мойындалған мәні жоқ қызметі (үй жинау, кір жуу, тамақ дайындау және т.б.). Үй ішілік міндеттерді тең үлестірмеу әйелдерді кемсіту нысандарының бірі болып табылады.

Көрсеткіштер - қойылған мақсаттарға жетудегі прогресті (немесе оның жоқ екенін); зерделенетін процестің жай-күйін көрсететін көрсеткіштер; сандық, сапалық және уақыттық қатынаста жоспарланғанмен салыстырғанда іс жүзінде ненің өзгергенін ө л ш е й т і н қ ұ р а л .

Квоталар - сайлауда үміткерлердің тізімін жасаған кезде әйелдер мен ерлер өкілдігінің, сондай-ақ олардың заңнамалық және атқарушы билік органдарына қатысуының белгіленген деңгейі. Квоталау қоғамдағы гендерлік теңгерімге қол жеткізуге арналған уақытша шара ретінде қарастырылады.

Дағдарыстық орталықтар - зорлық-зомбылықтың немесе зорлық-зомбылық қатерінің салдарынан қиын жағдайға тап болған, тәуекел тобындағы адамдарға, көбінесе әйелдерге қызметтер көрсететін (консультациялар, уақытша баспана беру, оңалуға көмектесу) ұйымдар.

Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық - қоғамдық немесе жеке өмірде жыныстық нышан негізінде жасалған, әйелге тәни, жыныстық немесе психологиялық залал немесе азап келтіретін немесе келтіруі мүмкін кез келген зорлық-зомбылық әрекеті, сондай-ақ осындай әрекеттің жасалу қатері, бас бостандығынан мәжбүрлеп немесе ерікті түрде а й ы р у .

Тең мүмкіндіктер - құқықтар теңдігіне іс жүзінде қол жеткізу үшін қажетті құралдар мен шарттардың жүйесі.

Тең құқықтар - мемлекет кепілдік беретін, Қазақстан Республикасының Конституциясы мен басқа да заңнамалық актілерінде бекітілген, азаматтық саяси, экономикалық, әлеуметтік, мәдени және басқа да құқықтарды жүзеге асырудың әйелдер мен еркектер үшін тең құқығы.

Ұрпақ әкелу денсаулығы - адамның толыққанды ұрпақ әкелу қабілетін көрсететін д е н с а у л ы ғ ы .

Ұрпақ әкелу құқықтары - азаматтардың өз ұрпақ әкелу денсаулығын сақтау, азаматтардың некеде немесе некеден тыс бала тууға немесе бала туудан бас тартуға, бойына бала бітіру мен оларды туу әдістеріне, балалардың санына, туатын уақыты мен жеріне, бала туу арасындағы уақыт аралығына қатысты шешім қабылдау мен оны іске асыру, сондай-ақ осы салада медициналық-әлеуметтік, ақпараттық және консультациялық көмек алу құқығы.

Жұмыс орнындағы нәпсілік қудалау - нәпсілік қудалау тәни жанасу мен ұсыныстар, нәпсілік реңкі бар сөздер, порнография көрсету және сөзбен немесе іс-әрекетпен нәпсілік талаптар қою сияқты жағымсыз нәпсілік мінез-қылықты қамтиды.

Отбасындағы нәпсілік зорлық-зомбылық - бұл отбасының басқа бір мүшесінің жыныстық қол сұғылмаушылығына және жыныстық еркіндігіне қол сұғатын әрекет,

сондай-ақ жасы кәмелетке толмаған адамға қатысты нәпсілік сипаттағы іс-әрекет.

Адамдарды саудалау - адамдарды пайдалану мақсатында жүзеге асырылатын, күш жұмсау туралы қоқан-лоққы немесе күш қолдану немесе мәжбүрлеудің басқа нысандарының қолдану, ұрлау, алаяқтық жасау, алдау, билікті немесе біреудің осал жағдайын теріс пайдалану жолымен немесе бір тұлғаны бақылайтын екінші тұлғаның келісімін алу үшін оны төлемдер немесе пайдалар түрінде сатып алу жолымен адамдарды үгіттеп тарту, тасымалдау, табыстау, жасыру немесе қабылдап алуды білдіреді. Пайдалану ең аз дегенде, басқа тұлғалардың жезөкшелігін пайдалануды немесе нәпсілік пайдаланудың басқа нысандарын, мәжбүрлі еңбекті немесе қызметтерді, құлдықты немесе құлдыққа ұқсас салттарды, бас еркі жоқ жағдайды немесе ағзаларын алуды қамтиды.

© 2012. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК